

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi

Journal of Turkish Language and Literature

Başvuru | Submitted 20.05.2025
Revizyon Talebi | Revision Requested 19.11.2025
Son Revizyon | Last Revision Received 29.11.2025
Kabul | Accepted 11.02.2026

Araştırma Makalesi | Research Article

📄 Açık Erişim | Open Access

Methiyelerde Mübalağayı Güçlendirmeye Yardımcı Olan Bir Teknik Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler

Determinations and Evaluations on a Technique that Helped Strengthen Exaggeration in Praise

Yılmaz Top¹ & Hasan Cihad Karanalbant²

¹ Bartın Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bartın-Türkiye

² Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Bartın-Türkiye

Öz

Kaside, klasik Türk şiirinde övgü ve yergi gibi belirli bir maksat doğrultusunda kaleme alınması yönüyle dikkat çeken bir nazım şeklidir. Şairlerin, muhayyile güçlerinin imkânlarıyla kasidelerin methiye beyitlerinde tesis ettikleri mübalağalı söylemleri mana bakımından pekiştirip güçlendirmek amacıyla uygulandığını tespit ettiğimiz bir teknik bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu teknik; methiyelerin övgü beyitlerinde, övülen şahsiyetin herhangi bir vasfına yönelik ortaya konan olumlu ve mübalağalı bir iddianın kapsam dairesinin bir nükte etrafında daraltılmış gösterilerek aslında bu yolla söz konusu iddianın mübalağa seviyesinin yükseltilmesine dayanır. Övgüyü hem bir nükte ile estetik bir söyleyiş kalıbına oturtma hem de anlam bakımından güçlendirmeye dayalı bu yöntemin örnek kullanımlarını tespit etmek amacıyla toplamda 695 kaside taranmış ve 79 beyit tespit edilmiştir. Bu beyitler, çalışmanın inceleme bölümünde dil malzemesi, yapı ve muhteva yönlerinden detaylı olarak incelenmek suretiyle şairlerin bu övgü tarzından yararlanma yönleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda; söz konusu övgü yönteminin kullanımında takip edildiği sonucuna varılan uygulama aşamaları ve bu aşamaların ikincisinde, ilk aşamada yapılandırılan mübalağayı nükteye dayalı güçlendirmek amacıyla seçtikleri tespit edilen ayrıştırma unsurları ele alınmıştır. Bu övme tarzında, başlangıçta kurulan mübalağanın nükteli bir ayrıştırma adımı ile pekiştirilmesi; beyitte ilk söylenen sözden bir nükteye dayanarak vazgeçer gibi yapılıp ardından tekrar ve daha güçlü bir şekilde, ilk sözdeki duygu ve düşünce bağlamına dönüş anlamına gelen *rücu* sanatının farklı bir uygulaması olarak değerlendirilmeye müsait görünmektedir.

Abstract

Qasida is a form of poetry in classical Turkish literature, employed for specific purposes, such as praise and criticism. This study begins by identifying a technique used by poets to meaningfully reinforce the exaggerated discourses established in the eulogy couplets of qasidas, using their imagination. This technique is predicated on the observation that, in the praise couplets of eulogies, the scope of a positive and exaggerated claim about any quality of the praised individual is shown to be narrowed around a witticism, thereby increasing the level of exaggeration of the claim in question. To identify exemplary uses of this method, which relies on embedding praise in an aesthetic expression pattern that incorporates wit and strengthens its meaning, a total of 695 qasidas were examined, resulting in the identification of 79 verses. In the analysis section of this study, these couplets are scrutinised in terms of their language, structure, and content, to determine how poets apply this style of praise. In this context, the application stages followed in employing this praise method are analysed. In the second of these stages, the elements of decomposition identified as having been chosen to reinforce the hyperbole established in the first stage through wit are examined. In this style of praise, the initial exaggeration is reinforced with a witty differentiation step; it can be evaluated as a distinct application of the art of *rücu*, which involves relinquishing the first word stated in the couplet and returning to the context of emotion and thought expressed in the first word with greater intensity.

Anahtar Kelimeler

kaside · övgü · mübalağa · nükte · rücu

Keywords

qasida · praise · exaggeration · witticism · rücu

Atıf | Citation: Top, Yılmaz, Hasan Cihad Karanalbant. "Methiyelerde Mübalağayı Güçlendirmeye Yardımcı Olan Bir Teknik Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi–Journal of Turkish Language and Literature* 66, no. 1 (2026): 20-67. <https://doi.org/10.26650/TUDED2026-1702871>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2026. Top, Y. & Karanalbant, H. C.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Yılmaz Top yilmazt@bartin.edu.tr

Extended Abstract

Qasida is a form of classical Turkish poetry, employed for specific purposes, such as praise and criticism. In the eulogy section, where the poet expresses praise that is the subject of the qasida, exaggeration is one of the literary devices used to enhance the meaning and aesthetics of what is stated about the merits and abilities of the praised individual, framed around various values. A style of praise that reinforces and strengthens the exaggerated discourses established in the couplets, in terms of meaning and according to the poet's imaginative possibilities, constitutes the starting point of this study. This style is based on the observation that, in the praise couplets of eulogies, the scope of a positive and exaggerated claim made in the first stage about any quality of the praised individual is subsequently narrowed around a witticism in the second stage, thereby increasing the level of exaggeration of the claim in the first stage. A total of 79 couplets were identified by scanning 695 qasidas to determine sample uses of this praise method in the eulogies, which can be regarded as the product of the intention to present praise more aesthetically and elegantly through wit. In the analysis section of this study, these couplets were examined in detail concerning their linguistic material, structure, and content, and the evaluative characteristics of this style of praise by poets.

This study first introduces the application stages—establishing exaggeration around the person being praised and then seemingly diminishing the meaning of the exaggeration through one or two differentiating elements—into the couplets of the qasidas from the 15th, 16th, 17th, and 18th centuries. In the second stage, the decomposition elements, determined to be selected to strengthen the exaggeration established in the first stage based on humour, were classified under five headings: elements of the beloved's beauty, elements related to the lover and the state of being in love, elements concerning human and social life, elements involving nature, and elements related to musical instruments. These elements were discussed regarding their usage and functions. An appendix features a table containing all 79 couplets identified concerning this praise technique, which classical poets, who regarded humour as an integral part of poetry, tended to use with common sensitivity in the praise sections of the eulogies.

In this style of praise, the initial exaggeration is reinforced with a witty differentiation step; it can be evaluated as a distinct application of the art of *rucu*, which involves relinquishing the first word in the couplet based on a joke and immediately returning to the context of emotion and thought expressed in the first word with greater intensity. Expressions such as 'no, no, no, it is not like that...', which indicate that the poet will attempt to retract the opinion or determination presented in the first line based on wit, are characteristic of the couplets displaying the art of *rucu*. Similarly, expressions such as 'turns out, it seems that, certainly, but...' etc. are used to present the element of separation, which contributes to apparently narrowing the scope of the exaggeration constructed in the identity of the praised individual in the praise technique discussed in this study. Therefore, in defining the art of *rucu*, conjunctive and prepositional structures such as 'turns out, necessarily, but, if there is, only...' could be incorporated, used in transitioning to the parsing stage of the praise style in question, alongside expressions indicating the poet's tendency to employ this art (e.g. 'no, no,...'). Consequently, this praise method, along with all its construction stages, can be evaluated as a lively and colourful application of the art of *rucu*.

Giriş

Klasik Türk şiirinde, bir hayalin ve bu hayalin dayandığı bir mananın takdimi aşamasında araç olan sözü nükleyle donatma ve onu ahenk ve anlama yönelik edebî sanatlarla estetik/güzel bir görünüme kavuşturma tavrı vazgeçilmez bir şairlik meziyeti olarak telakki edilmiştir. Bu tavrın *bikr-i mazmûn* denilen kurgu ve hayal orijinalliği yakalama arzusu ile bulunduğu noktada ortaya konan her şiir, üzerinde uzlaşmış ve benimsenmiş tenasüp halkaları ve "bağlı unsurlar gruplarının"¹, şairin muhayyile potasında değerlendirilmesi şeklinde tarif edilebilecek bir fikir ve zevk iççiliğine dayanır. Dolayısıyla klasik şiir bağlamında her bir şiir yazma deneyiminde, bu deneyimden önce ortaya konmuş manzum estetik hayal terennümlerini anımsatacak yapı ve söyleyiş özelliklerine rastlamak şaşırtıcı olmayacaktır. Burada mühim olan, şairin şairlik karakterinin ana hatlarını teşkil edecek özgün bakış, duyuş ve anlatış tarzlarıyla şiiri kurma ve her zaman daha güzeli söyleme isteğini canlı tutma noktasında gösterilen kararlılıktır.

¹Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı* (İSAM Yayınları, 2015), 155.

Klasik geleneğin müşterek kullanıma amade müesses şekil, hayal ve motif unsurları çerçevesinde kurgulanan her şiirde, uçları klasik şiir mazisinin en derin köklerine uzanan ortak tasnif, bağdaştırma ve hikâyeleme tarzları ile karşılaşmamız mümkündür. Klasik Türk şiirinde en çok işlenen nazım şekilleri arasında gazelden sonra ilk sıralarda yer alan, yazılış süreci belirli bir maksada dayandırılmış olması bakımından farklılık arz eden kaside için de bu tarz ortak kurgulama girişimlerinden bahsedilebilir. Bir kişiyi (memdûh) belirli yönlerden övme gayesiyle vücut bulan kasidelerin hemen tamamıyla, maksadın icra edildiği methiye bölümlerinde kendisine yer bulan ve farklı şairlerde müşterek kullanımı tespit edilebilen bir övgü tekniği² bu çalışmanın ana mevzuunu oluşturmaktadır. Övgüyü bir nükte ile daha estetik, daha zarif bir söyleyiş kalıbına oturtma niyetinin ürünü olarak değerlendirebileceğimiz bu övgü yönteminin kasidelerdeki örnek kullanımlarını tespit etmek amacıyla 15. yüzyıldan Necâtî Bey'e (öl. 914/1509) ait 25; 16. yüzyıldan Zâtî'ye (öl. 954/1546) ait 92, Bâkî'ye (öl. 1008/1600) ait 27, Fuzûlî'ye (öl. 963/1556) ait 40, Hayâlî'ye (öl. 964/1557) ait 23, Revânî'ye (öl. 930/1523-24) ait 33, Taşlıcalı Yahyâ'ya (öl. 990/1582) ait 34; 17. yüzyıldan Nef'î'ye (öl. 1044/1635) ait 62, Nâ'îlî-i Kadîm'e (öl. 1077/1666) ait 37, Neşâtî'ye (öl. 1085/1674) ait 27, Fehîm-i Kadîm'e (öl. 1057/1647) ait 17, Nev'î-zâde Atâyî'ye (öl. 1045/1635) ait 31; 18. yüzyıldan Nedîm'e (öl. 1143/1730) ait 38, Sümbül-zâde Vehbî'ye (öl. 1224/1809) ait 42 ve Enderunlu Fâzîl'a (öl. 1225/1810) ait 167 kaside üzerinde tarama faaliyeti yürütülmüştür. Toplamda 695 kaside taranarak tespit edilen 79 beyit; dil malzemesi, yapı ve muhteva yönlerinden detaylı olarak incelenmek suretiyle bu tekniğin kullanım özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada öncelikle; 15, 16, 17 ve 18. yüzyıl şairlerinin, çoğunluğu methiye türündeki kasidelerinde kullanım örnekleriyle karşılaştığımız övgü tarzının beyte yerleştirilmesi sürecinde takip edildiği sonucuna varılan uygulama aşamaları, tespit edilen övgü beyitlerinin taşıdıkları ortak yapı özelliklerinden hareketle tanıtılmıştır. Söz konusu bu aşamalardan ikincisinde, ilk aşamada yapılandırılan mübalağanın nükteye dayalı güçlendirilmesi amacıyla seçilen ayırıştırma öğeleri beş başlık altında sınıflandırılarak kullanım yönleri ve işlevleriyle ele alınmıştır.

Mübalağanın güçlendirilmesini sağlayan övme tekniğinin kullanıldığını tespit ettiğimiz beyitleri toplu şekilde içeren bir tablo çalışmamızın sonuna ek olarak yerleştirilmiştir. Nükteyi şiirin ayrılmaz bir parçası gören klasik şairlerin, bu estetik tavrı kasidelerin hemen tamamıyla methiye bölümlerinde müşterek hassasiyetle uygulamaya geçirme çabalarının bir çeşidine ait örnekleri bu tablo üzerinde toplu olarak görmemiz mümkündür.

1. Methiyelerde Övgü Mevzuuna İlişkin Mübalağanın Pekiştirilmesine Dayalı Teknik

Mübalağa sanatı, kasidede övgünün odağında olan memdûh hakkında, birtakım kavram ve değerler etrafında söylenecek sözün etkisini güçlendirmek maksadıyla “ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir.” Şairin bu sanatı nükteli ve zarif bir söyleyiş zemininde kurması beklenir. Muhayyile gücünü ve genişliğini göstermesi bakımından şairlerin özellikle methiye, fahiye ve hicviyelerde mübalağa sanatının tesirinden yararlanmaya büyük önem verdikleri görülür.³ Kasidenin asıl övgüye tahsis edilen methiye bölümü, bu anlamda memdûhun şahsiyetine yönelik farklı düzeylerdeki

²Bu çalışmaya konu olan söz konusu övgü tekniğinin kullanım örneklerini kaside dışında gazel ve mesnevi gibi diğer nazım şekillerinde de tespit etmek mümkündür. Mesela Gelibolulu Sürûrî (öl. 969/1562), bir gazelinde “*Dünyânun eyledi yüzini berf ile sepid / Rûy-ı rakibde kodı ancah siyeh şitâ*” [Niyazi Ünver, *Gelibolulu Sürûrî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2020), 54.] şeklinde yapılandığı beyitte karın dünya yüzeyini tamamen kaplayıp ağarttığını, bir istisna olarak sadece rakibin yüzünde karalık bırakmış olduğunu söyleyerek yağış durumunu mübalağaya taşır. Rakibin yüz karalığının, klasik şiirde bu tipe yöneltilen olumsuz eleştirilerin kalıplaşmış bir uzantısı olduğu yani rakibin yüzünün bu şiir anlayışı bağlamında asla ağarmış gösterilmediği gerçeğinden hareketle, yeryüzünde karla kaplanmamış tek bir yer olmadığı iddiası nükteyle pekiştirilir. Yine aynı şekilde Celîlî'nin (öl. 977/1569-70) *Hüsrev ü Şîrin* mesnevisinde, Ermen vilayetindeki taze bağlarda solmuş/dağınık tek bir gül bulmanın imkânsız olduğu iddiasının ileri sürüldüğü “*Bulınmaz bâgda pejmürde-verdi / Meger kim âşıkun ruhsâr-ı zerdî*” [Şevkiye Kazan Nas, *Celîlî'nin Husrev ü Şîrin Mesnevisi (Inceleme-Metin)* (Fakülte Kitabevi, 2012), 255.] şeklindeki beyitte aynı teknikten yararlanıldığı görülür. Zira beyitte, Ermen bahçelerindeki canlılığın yegâne istisnası olmak üzere âşığın sararmış yanağının ortaya konması, klasik şiirde âşık tipinin karakteristik vasıfları arasında solgun yüzün kaçınılmaz şekilde bulunması dolayısıyla, bu bahçelerde solmuş tek bir gülle karşılaşamayacağı iddiasını güçlendirmeye ve ispatlamaya yardımcı olur.

³Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* (Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016), 447.

mübalağalı söyleyişlerin pek çok örneğini içerisinde taşır. Bu çalışmada üzerinde durulan övgü tekniğinin kullanıldığı beyitler de kasidede neredeyse tamamıyla methiye bölümü kapsamında kendisine yer bulmuş durumdadır. Kasidede mübalağanın nükteli bir biçimde pekiştirilmesine olanak sağlayan bu övme usulünün uygulama adımları ve yapı hususiyetleri, bu başlık altındaki iki alt başlıkta ele alınacaktır.

1.1. Methiyede Mübalağanın Pekiştirilmesine Dayalı Övgü Tekniğinin Uygulama Aşamaları

Kasidelerde hemen tamamıyla memdûhun övüldüğü bölümde kendisine yer bulunduğunu tespit etmiş olduğumuz söz konusu övgü tekniğinin uygulanışı şu iki aşamadan oluşur:

- **BİRİNCİ AŞAMA:** Öncelikle şair, övgüye konu olan değer veya kavram etrafında memdûhun şahsı ve devri/saltanatı hakkında tüm varlık âlemini kucaklayan bir değerlendirmede bulunur. Övgüye konu olan kavram veya değer hakkında, memdûhun kudret ve iradesi altında tüm âlemde elverişli bir zeminin oluştuğunu ortaya koymak suretiyle, olumlu durumun her yerde ve her şeyde hükmünü icra edebilmesine dayalı bir mübalağayı temellendirir.
- **İKİNCİ AŞAMA:** Bu temellendirmeyi takiben şair, varlık âleminin içerisinden seçtiği sadece bir bazen de iki nesneyi, güzellik unsurunu veya kavramı bütünden ayırıştırır. Bu noktada, bütünden ayırıştırılan bir veya iki nesnenin, güzellik unsurunun veya kavramın taşıdığı bir özelliğin beyitteki övgü mevzuu ile irtibatı kurulur. Bütünün dışına çıkarılan bir veya iki nesneye, güzellik unsuruna veya kavrama dair ortaya konan şekil, hâl veya görünümün; bu bir veya iki nesnenin, güzellik unsurunun veya kavramın doğasında bulunması ve kendisine zaman içerisinde ortak kabulle mal edilmiş olması bu ayırıştırma öğeleri için tercih sebebidir. Bu irtibatlandırma üzerinden; övgü beytine konu olan kavram veya değer etrafında memdûhun devrinde herkesi ve her şeyi kuşatıcı elverişli ortamdan istifade edemeyen yegâne varlığın/varlıkların, övgü mevzuunda tabiatı gereği zaten değiştirilemez bir nitelik veya hâli üzerinde taşıma bakımından dışarıda kaldığı ve dolayısıyla geneli kucaklayan söz konusu olumlu iklimi gölgeleme gibi bir durumunun doğası gereği olamayacağı fikri yerleştirilir. Netice itibarıyla, birinci aşamada memdûhun cephesinde temellendirilen mübalağa; ikinci aşamada, ayırıştırmaya uğradığı hâlde beyitte çizilen elverişli ortamın hakikatte doğal bir mensubu olduğu fark ettirilen bir veya iki nesne, güzellik unsuru veya kavram yardımıyla pekiştirilmiş olur. Beyitte geneli kapsayan yargının bir istisna/ayırıştırma yardımıyla kuvvetlendirilmiş olması, neticede söyleyişe nükte, incelik ve derinlik kazandırır.

Neticede mübalağanın pekiştirilmesine katkı sağlayan övgü tekniğinin bu iki uygulama adımını, tespit ettiğimiz övgü beyitlerinin birinde göstermekte fayda vardır. Zâtî, Sultan II. Bâyezid'i övmek amacıyla kaleme aldığı kasidesinin methiye bölümündeki bir beyitte, hükümdarın saltanatında kimsenin *kan yutmadığını* yani çok büyük bir sıkıntı ve ızdırap çekmediğini şöyle dile getirir:

Kimesne yutmadı kanı şehâ zamânuñda⁴

Meger hi la'le yâkût kaşlu zer hâtem⁵

“Ey şâhım! Senin devrinde, kaşında yakut bulunan altın yüzük ve kızıl la'l taşı haricinde hiç kimse, büyük sıkıntı ve ızdırap çekmedi.”

Mübalağayı güçlendirmeye hizmet eden övgü tekniğinin yukarıda tanıtılan iki aşaması bu beyitte şöyle kurgulanmış görünmektedir:

- Sultan II. Bâyezid'in; asayiş ve huzurun tam anlamıyla tesis edilmiş olduğu devrinde sıkıntı ve ızdırap çeken tek bir kimse bile yoktur. Onun saltanatında rahatlık ve huzurun istisnasız her şeyi ve herkesi kuşatmış olması beyitte mübalağa sanatının temellendirilmesini sağlar.

⁴Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 69.

⁵Kaynak metinlerden bu çalışmanın inceleme bölümüne aktarılan beyitlerin imlasında, bu beyitlerin kaynak metinlerdeki yazılışları esas alınmıştır. Çeviri yazılı çalışmalardan alıntılanan beyitlerin yazımında sadece uzun ünlülerin; “ayın”, “hemze” ve “nazal ne” harflerinin çeviri yazı işaretlerinin kullanılması yeterli görülmüştür.

- Sultan II. Bâyezid'in harikulade asayiş devrinde *kan yutan* yani büyük sıkıntı ve dertlere uğrayan sadece iki varlık bulunmaktadır: Kızıl yakut kaşlı altın yüzük ve la'l taşı. Bununla birlikte; kaşında kızıl yakut taşıyan bir yüzüğün, dıştan görünüşü itibarıyla, yakut gibi kırmızı renkli kanı bünyesine katmış yani yutmuş şekilde tarif edilmesi pekala mümkündür ve dolayısıyla bu yüzüğün *kan yutuyor* olması, onun zamandan bağımsız tabii görünümünün şekillendirdiği nükteli bir yorumlamadan ibarettir. Aynı şekilde la'l taşı da yine devrin koşullarından bağımsız doğal ve değiştirilemez parlak kırmızı kan rengi dolayısıyla, her zaman için *kan yutarak ona doymuş olma* şeklinde nükteyle karışık değerlendirilmeye müsait görünür. Yerden beyaz renkte çıkarılmış taşların taze kana bulanıp güneşte kurutularak renklendirilmesi⁶ şeklindeki, la'l'in oluşumuna ilişkin efsanenin⁷ beytin çağrışım ağına dâhil edilmesi de bu taş üzerinde kurulan nükteli söyleyişe derinlik kazandırır.

Neticede Sultan II. Bâyezid devrinde *kan yuttukları* (büyük sıkıntı ve ızdırap çektikleri) söylenip ayrıştırılan iki varlığın (yakut kaşlı altın yüzük ve la'l taşı), zamandan bağımsız tabii vaziyetleri dolayısıyla, nükteye dayanarak zaten her an *kan yutmuş* hâlde yorumlanabiliyor olmaları, onların övgü mevzuundaki istisnai konumlarını hükümsüz bırakır. Netice itibarıyla, Sultan II. Bâyezid idaresinde, *söz konusu iki varlık da dâhil olmak üzere, istisnasız herkes* asayiş içerisinde rahat ve huzurludur.

İki aşamada uygulamaya geçirildiğini tespit ettiğimiz övgü tarzı, şairin methiye beytinde ortaya koyduğu iddiayı güçlendirme adımları itibarıyla, anlama dayalı edebî sanatlardan rücu sanatını akla getirir. Rücu, şiirde söylenen bir sözden vazgeçmiş gibi hareket edilip onun yerine daha güçlü ve kanıtlayıcı nitelikte bir düşüncenin ileri sürülmesine dayanır. Bu sanat çerçevesinde ilk görüşten geri adım atılması, nükte ışığında yorumlandığında bir düşünce değişikliği olmayıp tersine "önceki sözün anlamını ve gücünü yeni tanıklayıcı sözlerle pekiştirmek"ten ibarettir. Rücu sanatını kullanan şairin, ilk sözü geri çevirmeye başlayacağını "yok yok, yok öyle değil, galat ettim" gibi ibarelerle haber verdiği görülür.⁸

Yukarıdaki örnek beyitte, tarif etmeye çalıştığımız iki aşama hâlinde mübalağanın kuvvetlendirilmesine imkân sağlayan övme tekniğinde; öncelikle memdûhun yaradılış, meziyet, güç ve iradesinin sayesinde vücut bulup tüm âleme tesir eden elverişli iklim tespit edilmekte ve hemen ardından, övgü mevzuu etrafında seçilen bir veya iki varlığın/durumun istisnai konumu öne sürülerek ilk söylenenden, sınırlı da olsa, geri adım atılmış izlenimi uyandırılmaktadır. Aslında ikinci aşamada gerçekleştirilen ayrıştırma; ayrıştırmaya konu olan varlık veya durumların memdûhun tesiriyle de değiştirilmesi mümkün olmayan, kendi tabiatlarının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş yönlerine dayanarak hazırlandığından ilk aşamada mübalağayla çerçevelenen olumlu iklimin nükteyle pekiştirilmesine destek veren bir kimliğe bürünür. Bu övgü tarzında gözlemlediğimiz, nükteli ayrıştırma *geri adımı* üzerinden başlangıçta tesis edilen mübalağanın pekiştirilmesi durumu; beyitte ilk önce söylenen sözden bir nükteye dayanarak *vazgeçer gibi yapılip* hemen ardından tekrar, daha güzel ve güçlü bir şekilde, üstelik kanıtlayıcı bir mahiyette ilk sözde dile getirilen duygu ve düşünce bağlamına dönüş anlamına gelen rücu sanatının farklı bir uygulaması olarak değerlendirilmeye müsaittir.

1.2. Methiyede Mübalağanın Pekiştirilmesine Dayalı Övgü Tekniğinin Yapı Özellikleri

Kasidede şairin memdûh etrafında kurduğu mübalağanın nükte temelli güçlendirilmesini sağlayan övgü tekniğinin tespit edebildiğimiz neredeyse tüm örnekleri kasidelerin methiye bölümlerine yerleştirilmiş vaziyettedir. Bu tekniğin kullanımına örnek olmak üzere tespit edilen 79 beytin 62 tanesinde, birinci mısradaki belli bir değer etrafında yapılandırılan mübalağanın ikinci mısradaki ortaya konan bir veya iki ayrıştırma unsuru ile güçlendirildiği; 9 beyitte ise mübalağanın pekiştirilmesine yönelik uygulama adımlarının beytin ikinci mısraından birinci mısraya doğru atıldığı görülür. Söz konusu bu övgü tarzı; 79 beytin 6'sında beytin

⁶İskender Pala, "La'l," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 27, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 69.

⁷Bu efsanede ortaya konduğu üzere, başta beyaz renkli olup taze kana boyanarak güneşte kızdırılma neticesinde kızıl renge kavuşan la'l taşı; klasik şiirde daima gözlerinden kanlı gözyaşı/ciğer kanı döküp kana boyanan ve aşk dertleriyle yanıp tutuşan/pişen âşığın hâline benzetilmek suretiyle beyitlerde la'l-âşık münasebetini yansıtan hayallerin kurgulanmasına da vesile olmuştur. Ayrıca âşığın kanlı gözyaşı la'l kadar kıymetlidir ve hatta varlıkları boyayarak onları la'le dönüşme sürecine sevk edebilecek bir kıymeti haizdir (Pala, "La'l," 70).

⁸Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 457.

her iki mısraında ayrı ayrı olmak üzere iki kere uygulamaya geçirilmiş ve 2'sinde de beytin sadece bir mısraında gerçekleştirilmiş vaziyette karşımıza çıkar.

Beyitte mübalağa sanatı ile iletilen mesajın belirginleştirilmesine katkı sunan övme tarzının uygulanışı, çoğunlukla beytin iki mısraı da kullanılarak gerçekleştirilir. Burada da kahir ekseriyetle, tekniğin uygulanışındaki iki aşamadan ilki (mübalağanın temellendirilmesi) birinci mısra da, ikincisi (ayrıştırma) de ikinci mısra da kendisine yer bulur. Aşağıdaki ilk beyitte, övgü mevzuunda (dünyada içi kan ağlayan hiç kimsenin kalmamış olması) bütünü kucaklayan olumlu iklimden ayrıştırılan unsur/unsurlar (şarap kadehi ve gonca) ikinci mısra da; âlemde memdûhun devrinde gözü yaşlı hiç kimsenin kalmadığı iddiasına yer verilen ikinci beyitte ise ilk mısra da (buluttan saçılan yağmur damlaları) sunulmaktadır:

Cihânda kalmadı dil-hûn zamân-ı 'adlînde

Meger ya gonçe-i ra'nâ ya câm-ı sahbâdur⁹

"Onun adaletli zamanında, göz alıcı gonca ile şarap kadehi dışında, dünyada içi kan ağlayan tek bir kimse kalmadı."

Olur ancak sehâbiñ katre-yi bârânı pâşîde

*Ki andan gayrı görmüş yok cihânda çeşm-i giryânı*¹⁰

"(Onun devrinde) buluttan yağın damlaların (yeryüzüne) saçılması dışında, dünyada ağlayan bir göz görmüş (hiç kimse) yok(tur)."

Mübalağa söylemini nükteyle güçlendiren bu övgü tarzının ayrıştırmaya dayalı ikinci aşaması, kaside beytinin her iki mısraında ayrı ayrı uygulanmış vaziyette de karşımıza çıkabilir. Revânî'ye ait aşağıdaki beyitte; memdûhun devrinde gök gürültüsünden -ki tabiatında zaten her an gürültü mevcuttur- başka inleyen ve yağmur bulutundan -ki tabiatı gereği zaten her an yağmur suyunu yeryüzüne dökmeye hazırdır- başka gözyaşı döken tek bir kimsenin bulunmadığı söylenir. Böylece beyitte; memdûhun zamanına ilişkin iki durum (kimsenin inlememesi ve ağlamaması) üzerinde kurulan iki mübalağa, biri birinci ve ikincisi ikinci mısra da bulunan toplamda iki ayrıştırma unsuru (gök gürültüsü ve yağmur bulutu) ile kuvvetlendirilmiş olur:

Devründe nâle idici yokdur meger ki ra'd

*'Ahdünde kalmadı gözi yaşlı meger sehâb*¹¹

"Onun döneminde gök gürültüsü haricinde feryat eden yoktur. Onun zamanında yağmur bulutu haricinde gözü yaşlı kalmadı."

Söz konusu övgü tekniğine örnek olmak üzere *Necâtî Bey Dîvânı*'ndan tespit edilen 2 beyitte, memdûhun devri ile alakalı mübalağalı bir iddianın ortaya konması ile bu iddianın belli bir nükteden hareketle, seçilen bir veya iki ayrıştırıcı yardımıyla güçlendirilmesi işlemlerinin tek bir mısra içerisinde gerçekleştirilmiş olması dikkat çeker. *Necâtî Bey*'e ait aşağıdaki beyitte; ince yapraklarının insan eline benzemesi yönünden tercih edilen çınar ağacının dışında, memdûhun müreffeh devrinde eli yufka (fakir, eli dar) tek bir kimsenin kalmamış olması durumu tek bir mısra üzerinde dile getirilmiştir:

'Ahdünde kalmadı eli yufka meger çinâr

*Devründe salınursa nola hâce-vâr serv*¹²

"Senin devrinde, çınar hariç, fakir kimse kalmadı. Senin devrinde servi tüccar/efendi gibi salınursa şaşılır mı?"

⁹Mahmut Kaplan, *Neşâtî Dîvânı* (Akademi Kitabevi, 1996), 50.

¹⁰Ahmet Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 143.

¹¹Ziya Aşşar, *Revânî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 60.

¹²Ali Nihat Tarlan, *Necati Beg Divanı* (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997), 86.

Nâ'ilî-i Kadîm'e ait aşağıdaki beyitte, memdûhun devrine ilişkin her şeyi ve herkesi kuşatan elverişli iklim üzerine kurulu mübalağanın güçlendirilmesine katkı sağlayan ayrıştırma unsurunun sunumunda memdûhtan istifade edildiği görülür. Bu kullanım, söz konusu övgü tarzına ilişkin tespit edilen 79 beyitte ayrıştırma unsurlarının seçim ve değerlendirilmesi noktasında farklı bir yerde durmaktadır. Zira bu beyitte, mübalağaya konu olan olumlu iklimin kapsam dairesinin dışında tesis edilen ayrıştırma araçlarının ayrışmaya sebep hâllerinin gerekçesi de bizzat memdûhun şahsiyetinde yapılandırılmaktadır. Böyle bir uygulama ile diğer 79 beyitte karşılaşmamıştır. Beyitte memdûhun; ağlayan tek bir kişinin kalmadığı zamanında sadece iki unsurun (bulut ve talih) gözyaşı döktüğü belirtilir. Teşhis sanatına tabi, biri somut ve diğeri soyut bu iki unsuru ağlatan ise bunların; memdûhun cömert avucundan saçtığı lütufların bolluğu ile kendi ikramlarını asla yarıştıramayacaklarını düşünmelerinin doğurduğu derin kıskançlık olmalıdır:

Ağlamaz kimse zamânında meger kim gâhî

Ebri giryân ede keff-i keremi gâh-i¹³ nevâl¹⁴

“Onun zamanında, memdûhun cömertlik avucunun (bağışlarına yetişememenin uyandırdığı kıskançlıkla) ağlattığı bulut ve kısmet dışında, hiç kimse ağlamaz.”

Kasidelerin methiyelerindeki mübalağalı beyitlerde bir nevi rücu ile mesajın etkisini güçlendirmeyi sağlayan övgü tekniğinin ikinci aşamasında, ayrıştırma unsurlarının sunum ve belirginleştirilmesinde kullanılan, çoğu bağlama edatı olarak tanımlanabilecek dil yapıları ve bunların, tespit edilen 79 beyitteki kullanım sıklığı şöyledir: **ancak** (5 kez), **ancak ... değil** (1 kez), **-den/-dan/-ten özge** (3 kez), **eger** (1 kez), **eger var ise** (1 kez), **hemen/hemân/hemîn** (5 kez), **illâ** (2 kez), **illâ ki** (5 kez), **meger** (29 kez), **meger illâ** (1 kez), **meger ki** (12 kez), **meger kim** (10 kez), **meger yine** (1 kez), **var ise** (3 kez), **var ise ancak** (1 kez), **var ise illâ** (1 kez), **var ise meger** (1 kez), **var ise yine** (1 kez). Mübalağanın anlamını güçlendirecek ayrıştırma ögesinin takdiminde “meger” edatının oldukça önemli bir rol oynadığı hemen fark edilir. Memdûhun devrinde yol kesen ve ara bozuculuk/kovuculuk yapan hiçbir kimsenin kalmadığı bir asayiş ortamının tesis edildiği yargısını yüklenmiş olan aşağıdaki iki beyitte; ayrıştırıcı konumundaki gamze ve onun âşığın gönlüne tesirini belirginleştirme noktasında, yukarıda dizilmiş olan dil yapılarından herhangi birinin kullanılmadığı dikkat çeker:

Urmasa dil ü sabr yolın gamze-i dil-ber

Dirdüm ki zamânuñda senüñ kalmadı reh-zen¹⁵

“Sevgilinin göz ucu ile bakışı/göz kırpması âşığın gönlünü ve sabrını yağmalamaya durmasa, senin zamanında yol kesen birinin kalmadığını söyleyebilirdim.”

Yâre her dem beni gamz eylemese gamze-i yâr

Dirdüm ki zamânuñda senüñ kalmadı reh-zen¹⁶

“Sevgilinin göz ucu ile bakışı/göz kırpması sevgiliyle benim aramda her an ara bozuculuk yapmasa yani beni ona devamlı gammazlamasa, senin devrinde söz taşıyıcı/kovucu hiçbir kimsenin kalmayıp tükendiğini söyledim.”

¹³ Nâ'ilî-i Kadîm Dîvânı'nda [Haluk İpekten, *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2019), 103.] “gâh” bağlacı “nevâl” kelimesi ile terkipli bir yapı kurmuş vaziyette izafet kesreli olarak gösterilmektedir. “Tâlih, kısmet” [Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Aydın Kitabevi Yayınları, 2006), 968.] anlamındaki “nevâl” kelimesinin, “ebr” (bulut) gibi, memdûhun cömertlik avucunun saçtığı bağışlardan dolayı ağlayan istisnai bir diğer unsur olarak beyte yerleştirildiğini kabul ettiğimizde; iki ayrıştırma ögesini (nevâl ve ebr) birbirine bağlamak üzere beyitte “gâhî ... gâhi” bağlacından yararlanılmış olduğu anlaşılır. İlk mısraın sonundaki “gâhî” kelimesi, bu bağlacın varlığını açıkça gösterir. Dolayısıyla ikinci mısradaki “gâh-i” yapısının “gâhi” şeklinde olması icap eder. Bu çalışmada, beytin dil içi çevirisi ve incelenmesinde “gâhi” yazımı esas alınmıştır.

¹⁴ İpekten, *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvânı*, 103.

¹⁵ Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı* (Gazeller Dışındaki Şiirler), 209.

¹⁶ Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı* (Gazeller Dışındaki Şiirler), 209.

Zâtî'nin, Kanunî Sultan Süleyman için kaleme aldığı bir kasidesinin art arda gelen üç beytinde söz konusu övgü yönteminden istifade etmiş olması ise bu tekniğin dikkat çekici bir kullanımını karşımıza çıkarır. Bu üç beytin ilk mısralarında aşağı yukarı aynı mevzu etrafında; memdûhun adaletli ve emniyetli devrinde yol kesen, diklenen ve zulmeden tek bir kişinin kalmadığı ortaya konur. Memdûh hakkında ilk mısralarda öne sürülen bu mübalağalı iddiayı güçlendirmeye katkı sağlayan ayrıştırma unsurlarının da yine müşterek şekilde, bir meclis tenasübü oluşturmaya müsait varlıklardan (ayyâşlar, pîr-i mugânın bâdesi, pîr-i harâbâtın mey-âşâmı) seçilmiş olması, şairin bu yöntemden yararlanırken aynı zamanda estetik bir anlam bütünlüğünü üç beyit üzerinde kurmaya çalıştığına işaret etmektedir:

Senüñ devründe nâ-hak yire kimse içmedi kanı

[Meger ayyâşlar mecliste hûn-ı câm-ı gül-fâmı]¹⁷

“Senin devrinde, mecliste gül renkli kadehin kanını (yani şarabı) içen ayyaşlar dışında, haksız yere kimse kan içmedi (yani birine sıkıntı ve eziyet çektirmedi/birini zulmedip öldürmedi).“

Delükanluluk itmez kimse hergiz 'ahd-i 'adlünde

Meger pîr-i mugânuñ kâmkârâ bâde-i kâmi¹⁸

“Ey devlet ve ikbâl sahibi! Senin adalet devrinde, meyhanecinin/kâmil mürşidin arzu şarabı/vahdet fezyi şarabı dışında, kimse hiçbir şekilde delikanlılık (diklenme, kafa tutma; kayıtsızlık) etmez.“

Harâmîlik ider devründe hergiz bir civân yokdur

Meger kim serverâ pîr-i harâbâtuñ mey-âşâmı¹⁹

“Ey ulu hükümdar! Senin devrinde, meyhanecinin/kâmil mürşidin sarhoşu/mesti/müridi dışında, haramilik/haydutluk edebilecek bir canlı/genç asla yoktur.“

Övme tekniğinin bu şekilde kullanımına başka bir örnek de Fuzûlî'nin İbrâhîm Bey'i övmek amacıyla kaleme aldığı 30 beyitlik methiyenin teşbîb bölümünde karşımıza çıkar. Mısraları müşterek olarak “Bu gün” ve “Değil” kelimeleriyle başlayan ve methiyede art arda gelen aşağıdaki iki beyitte sırasıyla *zülfi*, *ebr* ve *bâd-ı bahârî* ayrıştırma unsuru görevinde kullanılır:

Bu gün zülfi ehl-i melâhatten özge

Değil hiç kes muztarib-hâl ü der-hem²⁰

“Bugün, güzeller topluluğunun saç lüleleri haricinde, hiç kimse üzüntülü ve incinmiş vaziyette değildir.“

Bu gün ebr ü bâd-i bahâriden özge

Değil kimse ser-geşte vü dîde pür nem²¹

“Bugün, bahar rüzgârı ve yağmur bulutu haricinde, hiç kimse gözleri nemli ve şaşkın vaziyette değildir.“

2. Methiyede Mübalağanın Pekiştirilmesine Dayalı Övgü Tekniğinde Ayrıştırmaya Konu Olan Unsurlar

Çalışmamızın mevzuu olan övgü tekniği, kasidede memdûha dair kurgulanan mübalağanın anlamını nükteye dayalı olarak güçlendirir ve onu kanıtlayıcı bir işlev yüklenir. Hâliyle şairin bu övgü tarzına, kasidenin hemen tamamıyla methiye bölümünde işlerlik kazandırdığı fark edilir. Methiye bölümünde, bu övgü tekniği

¹⁷Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 103.

¹⁸Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 103.

¹⁹Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 103.

²⁰Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedî Yüksel ve Müjgân Cunbur, *Fuzûlî Divanı (Akçağ Yayınları, 2000)*, 94.

²¹Akyüz, Beken, Yüksel ve Cunbur, *Fuzûlî Divanı*, 94.

sayesinde anlamı pekiştirilen ve kanıtlanan mübalağa konuları arasında; adalet, emniyet, asayiş, güvenlik, huzur, saadet, rahatlık ve bayındırlık bakımından memdûhun devrinde tesis edilmiş elverişli iklim öne çıkar. Şairin, bu olumlu iklimin her şeyi ve herkesi kuşattığını vurgulama doğrultusunda nükte yoluyla değerlendirdiği ayrıştırma unsurları gözle görülür bir çeşitlilik gösterir.

Kasidenin methiye bölümünde kurgulanan mübalağada ortaya konan iddiadan vazgeçildiğine yönelik bir izlenimin oluşturulduğu aşamada istifade edilen ayrıştırma unsurları dikkat çekici bir çeşitlilik gösterir. Bu başlık altında söz konusu ayrıştırma unsurları; sevgilinin güzellik unsurları, âşık ve âşıklık hâlleri ile ilgili unsurlar, insan ve toplum hayatıyla ilgili unsurlar, tabiatla ilgili unsurlar ve müzik aletleri ile ilgili unsurlar olmak üzere beş başlık hâlinde sınıflandırılarak tanıtılacaktır.

2.1. Sevgilinin Güzellik Unsurları²²

Sevgilinin saç/zülfü/kâkülü/turrası; methiyede memdûhun övüldüğü mevzuda, her şeyi ve herkesi kuşatıcı elverişli ortamın dışında bırakılmak suretiyle söz konusu övgü tekniği için ikinci aşama motifi olarak değerlendirilen güzellik unsurlarının başında gelir. Bu tekniğin kullanımına zemin olduğu tespit edilen 79 beytin yaklaşık altıda birinde sevgilinin saç ayrıştırma unsuru kimliğindedir. Saçın, ayrıştırma unsuru olarak tercih edilmesini sağlayan özellikleri; siyah renkli, kıvrım kıvrım uçlara sahip (dü-tâ), çözülmüş/dağıtılmış hâlde (perîşân), âşıkların gönüllerinde karışıklık ve kargaşa uyandırmaya müsait bir kışkırtıcılığa sahip olmasıdır. Bu özellikleri yüklenmiş vaziyette bu saçlar; memdûhun adalet ve emniyet devrinde kara bahtlı (siyah-baht), gönlü kırık (şikeste-dil), perişan hâlli (perîşân-hâl), cihana fitneler salmaya muktedir yegâne varlıktır:

*Nigâr zülfü durur devr-i adlin içre **hemen***

Siyah-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl²³

“Senin adalet devrinde kara bahtlı, kırık gönüllü ve perişan hâlli olan hemen sadece sevgilinin saçıdır.”

*Kâkül-i dilber perîşân oldu ahdinde **hemîn***

*Devr-i adlin içre **ancak** nây efgân eyledi²⁴*

“Senin devrinde sadece sevgilinin alınına dökülen saç perçemi perişan oldu. Senin adaletli yönetiminde ancak ney feryat etti.”

Bir fitne mi var el uzadır şimdi cihâna

***Var ise meger** milk-i dile zülf-i dü-tâdur²⁵*

“Şimdi, âşığın gönül mülkünü ele geçirmeye çalışan kıvrımlı saç perçemi dışında, cihana el uzatıp ona tesir edebilecek bir fitne mi vardır?”

²²Bu çalışmada incelemeye konu olan 79 beyit içerisinde; klasik şiirin vazgeçilmez karakterlerinden biri olan sevgilinin, herhangi bir/iki güzellik unsuru ile sınırlandırma yapılmadan, kimliği etrafındaki çağrışım dünyası tamamıyla kucaklanmış vaziyette bir beyte ayrıştırma unsuru rolünde dâhil edildiği tek bir beyit tespit edilmiştir. Bu beyitte memdûhun şerefli vaktinde sevgili, yüzünün eşsiz güzelliğiyle âlemi perişanlıklara sevk eden biricik fitne kaynağı olarak ayrıştırmaya konu olur:

Zamân âsûde oldu fitneden vakt-i şerîfnde
***Meger kim** fitne-i hüsn-i cemâl eyler perîşânı*

[Esra Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı” (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2021), 662, Ulusal Tez Merkezi (704505).]

“Zaman onun şerefli devrinde, sevgilinin güzel yüzünün uyandırdığı fitneye bağlı perişan vaziyet(ler) dışında, (her türlü) karışıklık ve ara bozuculuk faaliyetlerinden arınmış hâldedir.”

²³Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı* (Akçağ Yayınları, 1992), 54.

²⁴Tarlan, *Hayâlî Divanı*, 54.

²⁵Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 42.

Kalmadı devr-i zamânında perîşân hâtır

*Dilberânîñ **meger illâ** ola zülf-i siyehi²⁶*

“Onun iktidarı devrinde, güzellerin yüze dağıtılmış vaziyetteki siyah saç lüleleri dışında, dağınık/ kederli tek bir gönül kalmadı.”

Şairleri; sevgilinin saçlarını, övgü tekniğinin ayrıştırma aşamasında kullanmak üzere öncelikli tercihe yönlendiren vaziyetin bu saçların *kıvrımlı* uçları olduğu açıkça görülür. Saçlar; bu *kıvrımlı* büklümlü görünüşleriyle *eğrilik* (yalancılık, kötülük), *karışıklık*, *kargaşa*, *dolandırıcılık* ve *hilekârlık* gibi olumsuz hâl ve mizaçların memdûhun devrindeki biricik odak noktası olma yönüyle şiire girer. *Kıvrım kıvrım* (*hamderham*, *pür-pîç ü tâb*) yapının çağrıştırdığı girift ve dolambaçlı hâl çoğunlukla *fitne* kelimesiyle tarif edilerek fitnenin memdûhun devrinde varlık gösterebildiği yegâne mekânın, bu *büklüm büklüm* yapıyı karakteristik olarak üzerinde taşıyan saçlarda konumlandırıldığı görülür:

Kimse deminde egrilik itmez zemânede

*Zülf-i nigâr ile **meger** ebrû-yı müşg-bâr²⁷*

“Onun zamanında, sevgilinin saç lülesinin ucu ve etrafa misk kokusu yayan kaşı dışında, (âlemde) hiç kimse yanlışa düşmez ve doğruluktan sapmaz.”

*Ki oldu kûşe kûşe fitne devrinde **meger** hûbân*

Külâhı kûşesinden göstere zülf-i semensâyı²⁸

“Onun devrinde fitne köşe köşe saklanacak yer arayıp ortadan kayboldu. Sadece sevgililer, külahlarının köşesinden yasemin kokulu saçlarını gösterince (fitne ortaya çıkar).”

Görünmez oldu zamânında fitne-i eyyâm

***Meger ki** çehre-i hûbânda zülf-i hamderham²⁹*

“Onun zamanında, (kötü) günlerin fitnesi görünmez oldu; ancak güzellerin yüzlerine sarkan kıvrım kıvrım saç lüleleri (fitneye sebep olabilir).”

Zamânında vücûdu kalmadı tarrâr u ayyârın

***Hemen** bir gamze-i fettân iki zülf-i mutarrâdır³⁰*

“Onun zamanında, fitne ve fesat doğuran süzgülün bakış ve göz alıcı saç lülesi dışında, dolandırıcı ve hilekâr tek bir kişinin vücudu kalmadı.”

Fitne bir kişverde devrinde uzatmaz zulme el

*Mülk-i hüsn içre **meğer ki** turra-i pür-pîç ü tâb³¹*

“Onun döneminde fitne, güzellik ülkesi içerisinde zulme el uzatan kıvrım kıvrım saç lülesi dışında, herhangi bir memlekette zulme el uzatamaz.”

Sevgilinin saçları; fitnenin yegâne faili olarak tanıtıldığı bu beyitlerin yanında sıkıntı ve eziyetlere maruz kalan, gönül perişan vaziyetteki biricik varlık suretinde mağdur olarak da karşımıza çıkar. Saçların bu mağduriyeti; bahar rüzgârının, sevgilinin yanaklarına dökülen kıvrımlı saçları dağıtıp birbirine dolayarak dalgalandırması şeklinde cereyan eden tabii duruma dayandırılır. Bu dağıtılmış ve dalgalandırılmış hâlleriyle

²⁶Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı,” 835.

²⁷Mehmed Çavuşoğlu, *Dîvân Taşlıcalı Yahyâ Bey* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2023), 47.

²⁸Metin Akkuş, *Nefî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018), 108.

²⁹Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 140.

³⁰Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 171.

³¹Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 199.

saçlar, memdûhun her türlü sıkıntı ve üzüntüden uzakta bulunan huzurlu devrinde gönül perişan tek varlık olarak ayrıştırmaya konu olur:

*Cihân âsûde-hâtır şimdi **ancak** zülf-i pür-hamdur*

Ruh-ı dilberde tahrîk-i sabâdan ıztırâb üzre³²

“Cihan şimdi, sevgilinin yanağında bahar rüzgârının harekete getirmesiyle dalgalanarak azap çeken büküm büküm saç perçemi dışında, her türlü sıkıntı ve üzüntülerden uzak, tam bir gönül rahatlığı içerisinde.”

Ser-i mû kalmadı dillerde âsâr-ı perîşânî

[Meger kim ugraya bâd-ı sabâ zülf-i semen-sâyâ]³³

“(Onun devrinde) gönüllerde, serin bahar rüzgârının sevgilinin yasemin kokulu/yasemini andıran saç lülesine temas ederek onu çözüp dağıtması dışında, kıl kadar perişanlık izi kalmadı.”

Ser-i mû yokdur âsâr-ı perîşânî zâmânında

*Sabâ **ancak** tağıtmışdır işitdim kâkül-i yârı³⁴*

“Onun zamanında, işittiğim üzere serin bahar rüzgârının sevgilinin alınına dökülen saç demetini dağıtıp perişan etmesi dışında, kıl kadar bile perişanlık eseri yoktur.”

Sevgilinin saçlarının mağduriyeti, bahar rüzgârı dışında, bu uzun saçların ucundan tel kıran tarağa da dayandırılır. Tarağın bu hareketi onu, kimsenin zulmetmeye kıl kadar cesaret gösteremediği bir devirde eziyet etmeye soyunan biricik varlık hâline getirir:

Zamânında ser-i mû haddi yokdur kimseniñ cevri

*Ser-i gîsû-yı dilberde **meger** bir tel kıra şâne³⁵*

“Onun zamanında, tarağın sevgilinin uzun saçlarının ucundan bir tel kırması dışında, kimsenin haksızlık ve eziyet etmeye kıl kadar haddi yoktur.”

Sevgilinin saçlarından sonra, memdûhun devrinde mevcut elverişli ortamı gölgeleyen tek varlığı temsil işlevi yüklenen ikinci güzellik unsuru; “gözle, kaşla işaret etme, göz kırpma; ara bozuculuk, söz taşıma, gammazlık, münafıklık” anlamlarına gelen “gamz” ve “göz kırpma, gözle işaret etme; göz süzerek göz ucu ile bakma, göz kuyruğunda görülen gönül çekici hareket; çene veya yanak çukuru”³⁶ anlamlarını taşıyan “gamze”dir. Tespit ettiğimiz beyitlerde gamzeyi tanıtıcı mahiyette ortaya konmuş olan “gûşe-i çeşm-i siyâh-ı yâr” (sevgilinin kara gözünün köşesi), “nevk-i peykân-ı hadeng-i gamze-i dilber” (sevgilinin gamzesinin okunun temreninin sivri ucu) ve “kûşe-i ebrûda gamze-i dilber” (sevgilinin kaşının köşesinde[ki]/ucunda[ki] gamze) ifadeleri de gamzenin göz ucunda/kuyruğunda şekillenen bakışı karşılama yönüne işaret eder. Gamze; memdûhun öfkeli bakışlarının korkusundan ortalıktan çekilen ve onun zamanında kendisi için emniyetli tek bir yer bile bulamayan fitne ve fesadın rahatlıkla varlık gösterebildiği yegâne mevkidir. Beyitlerdeki terkipli yapılarda *merdümküş* (adam öldüren, katil) ve *fettân* (fitne ve fesat uyandırıcı, kışkırtıcı, cazibeli) sıfatlarını önüne alan bu süzgülün bakış, âşığın onu hiç dilinden düşürmemesi bakımından, memdûhun adaletli yönetiminde adı anılmaya devam eden yegâne *sitemkâr* (zalim) konumundadır. Âşığın gönlünü ve sabrını yağmalayan gamze dışında, memdûhun iktidarında eşkıyalığa cesaret edebilecek tek bir kimse bulabilmek mümkün değildir:

³²Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 75.

³³Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 182.

³⁴Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 189.

³⁵Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 73.

³⁶İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misallî Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı)*: 1 (A-G) (Kubbealtı Neşriyat, 2006), 996.

Nigâh-ı hışmı havfından görünmez fitne vü âşûb

[**Meger kim** gûşe-yî çeşm-i siyâh-ı yâre pinhandır]³⁷

“Onun öfkeli bakışlarının korkusundan fitne ve kargaşa görünmez (oldu); (fitne ve karışıklık) ancak sevgilinin siyah gözünün köşesine gizlenmiş (vaziyette görünür) olabilir.”

Zamânında bulunmaz fitneye bir cây-ı âsâyış)

Meger ki nevk-i peykân-ı hadeng-i gamze-i dilber³⁸

“Onun zamanında, fitnenin rahatlıkla hareket edebileceği tek bir yer bulunmaz. Sadece sevgilinin yan b akış oklarının çelik sivri ucu (bunun dışındadır).”

Kûşe-i ebrûda ancak gamze-i dilber değil

*Kanda fitne var ise devrinde oldu derkemîn*³⁹

“Onun döneminde, sevgilinin kaşının köşesinde yerleşmiş süzgün bakış dışında, nerede bir fitne varsa pusuda gizlenip kayboldu.”

Bir fitne bulunmaz arasan memleketinde

Var ise yine gamze-i fettân-ı bütandır⁴⁰

“Memleketinde arasan (da) bir fitne bulunmaz. (Fitne çıkaracak biri) varsa o da put (gibi güzel) sevgililerin fettan bakışlarıdır.”

Anılmaz oldu nâmı devr-i adlinde sitemkârın

Meğer yâd ede âşık gamze-i merdümküş-i yârı⁴¹

“Onun adaletli döneminde, âşığın sevgilinin katil göz süzmelerini anması dışında, zalimin adı anılmaz oldu.”

Urmasa dil ü sabr yolın gamze-i dil-ber

*Dirdüm ki zamânında senüñ kalmadı reh-zen*⁴²

“Sevgilinin göz ucu ile bakışı/göz kırpması âşığın gönlünü ve sabrını yağmalamaya durmasa, senin zamanında yol kesen birinin kalmadığını söyleyebilirdim.”

Memdûhun, emniyet ve huzurun tam anlamıyla tesis edilmiş olduğu adaletli zamanında fitnenin, kendisine yegâne yaşama imkânı bulabildiği ortamları tarif etmek üzere seçilen diğer güzellik unsurları ise kaşın ucu (kûşe-i ebrû), ben (hâl) ve ayva tüyü (hatt)dür. Aşağıdaki üç beyitte; fesat ve karışıklığın pusuda gizlenebildiği mekânlar sevgilinin kıvrık saç lülelerinin gölgesindeki ayva tüyü ve benle birlikte onun kaşının köşesinden ibaret gösterilir:

Fitne pinhân olacak yer bulamaz devrinde

*Dâmen-i turra-i dilberde meğer ki hat u hâl*⁴³

“Onun döneminde fitne, sevgilinin kıvrık saç lülesinin eteğinde gizlenen ayva tüyü ve ben dışında, saklanacak yer bulamaz.”

³⁷Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 168.

³⁸Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 86.

³⁹Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 203.

⁴⁰Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 51.

⁴¹Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 179.

⁴²Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 209.

⁴³Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 136.

Cihân ol denli pür emn ü amândır devr-i adlinde

*Ki fitne **var ise ancak** hat-ı nev-hîz-i dilberdir⁴⁴*

“Dünya onun adaletli yönetiminde o denli huzur ve emniyettedir ki fitne çıkarabilecek varsa o da dilberin yeni çıkmış aya tüyleridir.”

Şöyle pür emn oldu devrânında dünyâ ki senin

*Cây-ı fitne kûşe-i ebrû-yı dilberdir **hemân**⁴⁵*

“Senin döneminde dünya öylesine emniyet ve huzura kavuştu ki fitnenin (bu zamanda) barınabileceği tek yer, sevgilinin kaşının köşesidir.”

2.2. Âşık ve Âşıklık Hâlleri ile İlgili Unsurlar

Kasidelerin methiye bölümlerinde memdûh övgüsü merkezinde yapılandırılan mübalağaların pekiştirilmesine yardımcı olan övgü tekniğinin ayrıştırma aşamasında “âşık” tipinin ve ona ait hâllerin çağrışım zenginliklerinden istifade edildiği görülür. Klasik şiirde bu tipe yüklenmiş karakteristik vasıflardan devamlı ağlama ve feryat etme (*nâlân, efgân*), gönlü yaralı (*dil-efgâr*)/harap olma ve canı yanma (*cân-ı sûzân*) hâlleri söz konusu teknikte ayrıştırma unsurunun sunumu aşamasında değerlendirilir. Sevgilinin çektirdiği cefalardan ve ayrılık zahmetlerinden ağlayıp inleyen âşık, gülün zulmünden feryada duran bülbül temsiliyle de iki beyitte ayrıştırmaya konu olur. Memdûhun baştan ayağa şen ve mamur kıldığı âlemde harap kalmış tek yapı âşığın gönlüdür; kimsenin kimseyi ağlatmaya cesaret edemediği bu güvenli âlemde ağlayan tek kişi de güzel sesli şarkıcının uygulandığı gönlü yaralı/kırık âşıktır. Üstelik nasihatçinin öğütleri yüzünden daha ziyade yanıp sızlayan gönüllerinden feryatlar koparan âşıklar dışında, memdûhun zamanında inleyen kimseye rastlanmaz:

Hak bu kim ma'mûr u âbâdâne kıldı 'âlemi

*Kalmadı **var ise illâ** sîne-i 'âşık harâb⁴⁶*

“Gerçek şu ki (o), âlemi bayındır ve şenlikli kıldı. Âşığın perişan/kederli gönlünden başka harap görünümlü hiçbir nesne kalmadı.”

Gül ile urmadı devrinde kimseyi kimse

***Meger ki** gülbün-i gül 'andelîb-i nâlânı⁴⁷*

“Onun zamanında, inleyen bülbülüzüp yaralayan gül fidanı dışında, hiç kimse kimseyi gülle (bile) incitmedi.”

Devr-i 'adlinde sitemden kimse feryâd eylemez

*Gül ola bâdî **meger kim** bülbülün efgânına⁴⁸*

“Onun adaletli döneminde, gülün bülbülün feryat etmesine sebep olması dışında, hiç kimse zulüm ve haksızlıktan dolayı feryat etmez.”

Zamân-ı devletinde kimseyi ağlatmadı kimse

***Meger kim** mutrib-ı hoş-nagme 'uşşâk-ı dil-efgârı⁴⁹*

“Onun saadetli zamanında, güzel sesli çalgıcının/şarkıcının gönlü yaralı âşıkları ağlatması dışında, hiç

⁴⁴Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 85.

⁴⁵Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 191.

⁴⁶Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı,” 680.

⁴⁷Saadet Karaköse, “Nev'i-zade Atayı Divanı (Kısmi Tahlil-Metin)” (Doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994), 258, Ulusal Tez Merkezi (36274).

⁴⁸Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 116.

⁴⁹Karaköse, “Nev'i-zade Atayı Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 284.

kimse kimseyi ağlatmadı.“

Senûn 'ahdüñde nâlân yok **meger** 'uşşâk nâsıhdan
Ki âb-efşân olur pend ile dâ'im cân-ı sûzâna⁵⁰

“Senin devrinde, nasihat eden kişinin öğütleri ile yanan yüreğine daima su saçılan âşıklar dışında, inleyen tek bir kişi yoktur.“

2.3. İnsan ve Toplum Hayatıyla İlgili Unsurlar

Övgü modelinin ikinci aşama motifi olarak değerlendirilen ve toplumsal hayatın sınırları içerisinde sınıflandırılması mümkün olan, insana ve gündelik hayata dair unsurlar da bulunmaktadır. Birinci aşamada memdûhun yönetim becerisi ile tüm ülke sathına yaydığı toplumsal düzen, emniyet ve huzur ortamı dillendirilmektedir. Daha sonra birinci aşamadaki övgüye yönelik bir istisnanın varlığı söylene de istisna hükmündeki unsurlar, aslında övgüyü güçlendiren şairane hayaller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıdaki örnek beyitte, elektriğin olmadığı dönemlerde gece aydınlatması olarak kullanılan mumların damla damla eriyen kısımları mumun ağlaması olarak düşünülmüştür. Eski çağlarda mumların üretim aşamasında bal mumunun kullanıldığı bilinmektedir. Bal mumu arılar tarafından doğal olarak üretilmektedir. Bu mum balın ve yavruların korunmasında bir depo olarak kullanılmaktadır. Balın alınmasından sonra geriye kalan bal mumları tekrar petek üretiminde kullanılma ve aydınlatma amacıyla işlenmektedir. Mumun gözyaşlarının sebebi, beraber bulunduğu aslından yani saf baldan koparılması olarak düşünülmüş ve bu durum, onu ülkede ağlayan tek varlık konumuna getirmiştir:

Zamân-ı devletinde hiçbir aglar çeşm-i hasret yok
Firâk-ı şehd-i sâfiden **meger** şem'-i şebân aglar⁵¹

“Onun saadetli iktidar döneminde, gece yakılan mumun/bal mumunun saf baldan ayrı düştüğü için ağlaması dışında, hasret çekip ağlayan hiç kimse yok(tur).”

Benzer şekilde, övgüye muhatap olan devir içinde toplumsal emniyet ve güvenin son derece muntazam bir şekilde sağlandığı ve kimsenin kanının dökülmediği bir ortamın oluştuğu söylenmiştir. Bazı sağlık sorunlarına iyi geldiği düşünülen hacamat uygulaması sırasında dökülen kanın bu durumun istisnası olarak değerlendirilmesi, söz konusu övgü tekniği için başka bir örneğin kurgulanmasına olanak verir:

Ne cânı var ki zamânında kimsenin döke kan
Meger ki sıhhat-ı cism-i alîl için fassâd⁵²

“Onun zamanında, hastalıklı vücudun sıhhat bulması için kan alan hacamatçı dışında, kan dökmeye cüret edecek hiç kimse yoktur.“

Yukarıdaki beyitle aynı istikamette; ülkedeki emniyet ortamını gölgeleyebilecek, kan dökülmemesinin istisnası olarak görülebilecek tek durumun Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanlardan dökülen kanlar olduğu şöyle ortaya konur:

Zahmânâ-i tîg-i gadr olmak bu demlerde muhâl
İd-i Adhâ'da kıya herkes **meger** kurbânına⁵³

“Bu zamanlarda, herkesin Kurban Bayramı'nda kurbanını kesmesi dışında, zulüm ve haksızlık kılıcı ile yaralanmak imkânsızdır.“

⁵⁰Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm -Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi-* (Atatürk Kültür Merkezi, 1991), 144.

⁵¹Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı,” 409.

⁵²Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 116.

⁵³Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 116.

Bu örnekte de görüldüğü gibi; şairlerin memdûhun zamanını överken istisnai durum olarak söyledikleri, aslında övgüyü estetik boyuta taşıyan mübalağayı kuvvetlendirici unsurlar olarak görev yapmaktadır. Toplumsal düzenin sağlandığı, harap olmuş dağınık bir durumun kalmadığı bir dönemde istisna gibi görülebilecek ama aslında normal bir durum olan sarhoşların hâli de aşağıdaki beyitte, övgü modelindeki ayrıştırıcı unsur kimliğinde karşımıza çıkmaktadır:

Mest-i sahbâdur eger var ise 'âlemde harâb

Ol kadar oldı cihân emn ile şimdi ma'mûr⁵⁴

“Âlemde şimdi harap vaziyette biri varsa ancak şaraptan sarhoş olmuş kişidir; cihan şimdi emniyetle o derece mamur hâldedir.”

Ağlayan yetişkin bir kimsenin genellikle bir derdinin olduğu, olumsuz bir durumla karşılaştığı düşünülür. Eğer bir ülkede hiç ağlayan kalmamışsa bu, orada hiçbir dert ve sıkıntının olmadığı anlamına gelir. Memdûhun devrini bu doğrultuda tasavvur eden şair, ağlayanın kalmaması durumuna ilişkin ayrıştırıcı unsur olarak dadısına ağlayan bebeklerin varlığını ortaya koyar:

Kalmadı nâle-künân şekve eden devriñde

Eyleye girye meger dâyesine tıfl-ı fatîm⁵⁵

“Senin devrinde, sütten yeni kesilmiş çocuğun sütninesine/dadısına ağlaması dışında, inleyip şikâyet eden kalmadı.”

Şair; memdûhun devrini toplumsal düzen ve adaletin tam anlamıyla sağlandığı, kimsenin zulme maruz kalmadığı bir süreç olarak tarif etmek adına, onun zamanında kimsenin başka bir kimsenin yoluna çıkmadığını ve haksız yere ölümlerin de bittiğini söyler. Bu durumun tek istisnasının ölüm meleği (*melekü'l-mevt*) yani Azrail olduğunu ve onun bile işini gizli saklı icra ettiğini belirterek söz konusu devrin emniyet ortamına dair kurduğu mübalağayı pekiştirir:

Kimsenüñ kimse zamânında yolına gelmez

Melekü'l-mevt meger ol dahi mahfî vü nihân⁵⁶

“Onun zamanında, insanların yoluna gizli saklı çıkararak ilahi görevini icra eden ölüm meleği Azrail dışında, hiç kimse kimsenin yolunu kesip önüne çık(a)maz, karşısına çıkıp ona engel ol(a)maz.”

Memdûhun zamanına dair yapılandırılan mübalağayı güçlendirmede, tarih içinde yaşanmış uyuşmazlıkların da ayrıştırıcı unsur olarak kullanılabilirdiği görülür. Günümüzde on farklı ülkenin sınırlarından geçen Nil Nehri, özellikle denize döküldüğü Mısır için hayati bir öneme sahip olup bu bölgedeki canlılığın da kaynağıdır. Bu öneminden dolayı tarihte Mısırlılar için Nil suyunun, kaynağına daha yakın ülkeler tarafından kesilmesi ciddi bir anlaşmazlık nedeni sayılmıştır. Nil suyunun paylaşımı hususunda komşu devletler arasındaki söz konusu kırgınlık ve uyuşmazlık hâli, hiçbir ülkede kimsenin başka bir kimseyi incitmeye cesaret edemediği bir döneme ait -görünürdeki- istisnai unsur olarak aşağıdaki beyitte kendisine yer bulmuştur:

⁵⁴ Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 52.

⁵⁵ Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 102.

⁵⁶ Çavuşoğlu, *Dîvân Taşlıcalı Yahyâ Bey*, 82.

Kimseden hiç kimse bir kişverde incinmiş degül⁵⁷

Kat’-ı Nîl-i Mısır’da ola meger kim şekker-âb⁵⁸

“(Bu devirde) bir ülkede, Mısır’da Nil Nehri sularının kesilmesi / paylaşımı konusunda oluşan uyuşmazlık dışında, hiç kimse kimseden incinmiş değil(dir).“

Sosyal dayanışmaya katkı sunan iyilik sahipleri ve cömert kesimler, memdûhun devrinde hüküm süren emniyet ve güvenlik ortamının mübalağalı övgüsünde kendilerine yer bulmayı başarmıştır. Yardıma muhtaç insanları yedirip içiren, koruyup kollayan varlıklı kimselerin malları, memdûhun adaletli ve emniyetli yönetimi altında her türlü saldırı tehlikesinden korunmuş vaziyettedir. Bu zengin hayırseverlerin mallarını kayba uğratabilecek yegâne hareket, bizzat bu kimselerin bol bol yedirip içirmek maksadıyla kendi elleriyle yaptıkları harcamalardan ibarettir. Bu tüketimi iyilik sahibi ve cömert olarak tanınabilmenin doğal gereği kabul ettiğimiz de şairin, ayrıştırma unsuru (işret isrâfı) seçiminde göz önünde bulundurduğu nükte arayışına cevap vermektedir:

Öyle emniyettir eyyâmında kim mün’imlerin

İşret isrâfından özge mâline yoktur hater⁵⁹

“Senin devrinde öyle bir emniyet ve güvenlik iklimi tesis edilmiştir ki (bu zamanda) iyiliksever cömert kimselerin mallarına ilişkin, yeme içme/yedirip içirme harcaması dışında, hiçbir tehlike ve korku yoktur.”

2.4. Tabiat ile İlgili Unsurlar

Klasik Türk edebiyatı şairleri tabiat unsurlarına karşı ilgilerini yüksek tutmuş ve bu unsurları şiirlerinde sıklıkla kullanmışlardır. Kaside nazım biçimi özelinde incelediğimiz övgü tekniğinin ayrıştırıcı unsuru olarak tabiat öğeleri de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki örnek beyitte, memdûhun adaletli yönetiminde kimsenin sitemle feryat etmediği vurgulanmış ve bu durumun tek istisnası olarak bülbülün, gül sebebiyle kopardığı feryat gösterilmiştir:

Devr-i ‘adlinde sitemden kimse feryâd eylemez

Gül ola bâdî meger kim bülbülün efgânına⁶⁰

“Onun adaletli döneminde, gülün bülbülün feryat etmesine sebep olması dışında, hiç kimse zulüm ve haksızlıktan dolayı feryat etmez.“

Bu beyitte bülbül ve gül hikâyesi telmih unsuru olarak kullanıldığı gibi bülbülün ötüşü, onun güle aşkından dolayı içten kopardığı bir feryat şeklinde düşünülmüştür. Gülün açılmasının beklenen bir sonucu olarak değerlendirilebilecek bu feryadın gerçek bir siteme dayandırılmasının mümkün görünmemesi, birinci mısradaki mübalağalı övgüye taşınan vaziyetin istisnası kimliğindeki durumun da aslında istisna olamayacağına işaret etmektedir.

Övgü modelinin kurgulandığı başka bir örnek beyitte; memdûhun döneminde herhangi bir korkunun ve insanları tehlikeye sürülecek bir durumun bulunmadığı, herkesin neşeli bir şekilde huzur içinde ömür sürdüğü söylendikten sonra bu hâlin istisnası konumunda, gül bahçesinden sorumlu bahçıvanın gül toplayanlardan dolayı gönül kırıklığı yaşamaması (veya bizzat bu bahçıvanın, gül toplayan eline dikenlerin batmasından dolayı mahzun olması) ileri sürülür:

⁵⁷Karaköse, “Nev’i-zade Atayî Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 246.

⁵⁸Şekker-âb kelimesi iki dost arasındaki hafif kırgınlık anlamında kinayeli olarak kullanılmaktadır [Ahmet Talat Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü* (Berikan Yayıncılık, 2019), 92.] Bu kelimenin, “anlaşmazlık, uyuşmazlık” anlamında beyitte tercih edilmesinde Mısır-şeker ve Nîl-âb tenasüplerinin gözetildiği söylenebilir.

⁵⁹Akyüz, Beken, Yüksel ve Cunbur, *Fuzûlî Divanı*, 109.

⁶⁰Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 116.

'Ahdinde bî-havf u hatar 'âlem safâda ser-te-ser

Âzürde-dil olma **meger** gülçîn elinden bâgbân⁶¹

"Onun zamanında, bahçıvanın/bağ bekçisinin gül toplayan kişi(ler) yüzünden mahzun olması (veya bizzat bu bahçıvanın, gül toplayan eline dikenlerin batmasından dolayı mahzun olması) dışında, dünya baştanbaşa korkusuz ve tehlikesiz bir şekilde sefa içindedir."

Benzer şekilde ayrıştırıcı kimliğinde kullanılan başka bir tabiat sahnesi, gül bahçesinde bahar rüzgârı ile goncaların sağa sola sallanması ve belki yapraklarını kaybetmesi şeklinde beyte taşınır. Kimsenin, başka bir kimsenin gönlünü kırıp incit(e)mediği huzurlu bir döneme ilişkin gösterilebilecek tek istisnasının rüzgârın esişinden incinen goncalar olması, övgünün derecesini ve şairane söyleyişi artırmaktadır:

Kimsenün gönülüne devrinde tokınmaz kimse

*Sahn-ı gülşende **meger** gonçalara bâd-ı bahâr⁶²*

"Onun devrinde, gül bahçesinin sahasında bahar rüzgârının goncalara temas etmesi (ve dolayısıyla onları tahrik etmesi) dışında, hiç kimse kimsenin gönlüne dokun(a)maz."

Övgü tekniğinde dikkati çeken başka bir husus; şairin birinci aşamada övgü için kullandığı kelimeler ile ikinci aşamada ayrıştırıcı unsur olarak belirttiği istisnai öge arasında belirgin bir benzerliğin bulunmasına dikkat etmesidir. Aşağıdaki örnekte girye (gözyaşı)-nem (çiğ tanesi) benzerliğinden hareketle; övülen zamanda ağlayan kimsenin kalmaması durumunun yegâne istisnası, seher vaktinde nergisin gözlerinin çiğ damlalarıyla dolması olarak düşünülmüştür:

Cihânda kalmadı âsâr-ı girye devrinde

***Meger ki** dîde-i nergis seher ola pür-nem⁶³*

"(Onun) devrinde, nergisin seherde çiğ taneleriyle dolan gözü dışında, cihanda hiçbir gözyaşı izi/ belirtisi kalmadı."

Şimdiye kadar incelediğimiz örneklerden farklı olarak bazen şairler beytin her iki mısraında, hem övgü söylemi hem de ayrıştırıcı ögeyi beraber kullanarak övgü modelinin uygulama sahasını beyitten mısra düzeyine indirgemişlerdir. Aşağıdaki beyitte kedersiz bir devrin istisnasının ayın üzerindeki lekeler; memdûhun adaletli yönetiminde var olan tek hüznün, sonbaharda gül bahçesinde meydana gelen değişimler olduğu söylenmiştir:

*Devründe keder **var ise** mâh üzre kelefdür*

*'Ahdünde hüznün **var ise** gülzâr-ı hazândur⁶⁴*

"Senin döneminde keder varsa, o da ayın üzerindeki leke(ler)dir; senin zamanında hüznün varsa, o da sonbahardan nasibini alan gül bahçesi(nin) görünümünün doğurduğu keder)dir."

Yukarıda bahsettiğimiz ikili yapının başka bir örneği olmak üzere aşağıdaki beyitte, memdûhun döneminde feryat edip acı ile inleyen kimsenin kalmamasının tek istisnası için -nükteli şekilde- gök gürültüsü; gözü yaşlı kimsenin kalmaması hâlinde ayrıştırılan unsur için de -yine nükteye dayanarak- yağmur yüklü bulut seçimine gidildiği görülür:

⁶¹Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 135.

⁶²Karaköse, "Nev'i-zade Atayî Divanı (Kısmi Tahlil-Metin)," 311.

⁶³Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 70.

⁶⁴Karaköse, "Nev'i-zade Atayî Divanı (Kısmi Tahlil-Metin)," 298.

Devründe nâle idici yokdur meger ki ra'd

'Ahdünde kalmadı gözi yaşlı meger sehâb⁶⁵

“Onun döneminde gök gürültüsü haricinde feryat eden yoktur. Onun zamanında yağmur bulutu haricinde gözü yaşlı kalmadı.”

Ukde sözlükte “*düğüm; zor, karışık iş; istenip de ulaşılmadığından dolayı içe dert olan şey; bez, boğum*” gibi anlamlara gelmektedir.⁶⁶ Aşağıdaki beyitte; memdûhun övülen devrinde, gönlünde ukde kalmış, isteyip de ulaşamadığı şey içine dert olmuş kimsenin kalmadığı söylenmiştir. Bu durumun istisnası olarak üzümün, ortasındaki çekirdekleri karşılamış olabileceğini düşündüğümüz gönlü gösterilmiştir. Çünkü şarap üretiminin en temel malzemesi olan üzümlerin çekirdekleri, üretilen şarabın kalitesini olumsuz etkilemektedir. Üretim sırasında kullanılan tekniklerle bu çekirdekler çıkarılmakta ve bunların şarabın saf tadını etkilemesi önlenmektedir.⁶⁷ Şair; üzümün çekirdeklerine ilişkin bu durumu, şairane bir hayal ile üzümün ortasında/gönlünde duran ve halledilmesi gereken bir dert şeklinde düşünmüş ve söz konusu övgü tarzının ayrıştırıcı unsuru olarak kullanmaya değer görmüş olabilir. Üzümün içinin/gönlünün bu beyitte ayrıştırıcı rolünde tercih sebebinin; şarap veya pekmez üretiminde üzümün maruz bırakıldığı sıkılma ve kaynatılma gibi işlemler, üzümün yer yer damarlı iç yapısı ve belki asmanın boğumlu gövdesinden birinde aramak da ihtimal dâhilindedir:

Gönül mi var ki ola 'ukde 'ahd-i 'adlinde

Cihânda hiç görünmez meger dil-i engûr⁶⁸

“Onun adaletli döneminde, içinde düğüm (yani çözümü zor dert) taşıyan bir gönül mü var? Dünyada, (şaraplık) üzümün (çekirdekleri dolayısıyla/sıkılmaya dair dertlenişle düğüm düğüm olan) kalbi hariç, (böyle düğümlü bir gönül) hiç görülmez.”

2.5. Müzik Aletleri ile İlgili Unsurlar

Şairler, övgü tekniğinin ikinci aşaması olarak değerlendirdiğimiz ayrıştırıcı unsurların kullanımı bakımından devrin müzik aletleri ile ilgili hususlardan da istifade etmişlerdir. Memdûhun övgüye konu olan devrinde herkesin derdi dinlenir ve her kişinin feryadına uygun bir karşılık verilir. Ney'in figan gibi düşünülen sesi ve mûsikârın acıklı nağmeleri, ilk mısradaki memdûha ilişkin kurulan mübalağalı övgü için istisna oluşturacak iki ayrıştırma unsuru vaziyetinde ortaya konur. Bu iki çalgının çıkardıkları seslerin sohbet meclisinde feryat olarak yorumlanmaması ve yine bu nağmelerin bir karşılık ya da yardım beklentisi taşıması, ayrıştırma unsurlarının seçimini şekillendirmiş görünmektedir:

Diñlenür şimdi hele her kişinüñ feryâdı

Meger efgân-ı ney ü zemzeme-i mûsikâr⁶⁹

“Hele şimdi (onun zamanında), (zaten bir arzu veya taleple yüklü olmama yönleriyle) ney'in iniltisi ve mûsikârın⁷⁰ ezgili sesi dışında, herkesin feryadı(/talebi) dinlenir.”

Tambur tellerinin bağlandığı, sazın akort edilebilmesi için telleri gerip gevşetebilen bir yapıdaki kulak denilen kısım aşağıdaki beyitte “kulak çekmek” (*gûş-mâl*) deyimi ile bağdaştırılmıştır. Övgüye konu olan zamanda kimsenin kulağını bükmeye, çekmeye gerekçe kabul edilecek bir durumun yaşanmadığı, kimsenin haksızlığa uğramadığı, sadece tamburun kulaklarının akort için büküldüğünün söylenmesi, ayrıştırıcı unsur

⁶⁵Avşar, *Revânî Dîvânı*, 60.

⁶⁶Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 1302.

⁶⁷Zeliha Kaya, “Şarap Üretimi ve Kalite”, *Aydın Gastronomy* 1, no. 2 (2017): 24. <https://izlik.org/JA32FF66SR>.

⁶⁸Avşar, *Revânî Dîvânı*, 80.

⁶⁹Karaköse, “Nev'i-zade Atayî Divanı (Kısmî Tahlil-Metin)”, 311.

⁷⁰**mûsikâr**: 1. mizmar çeşidinden sıra, kalem, düdük; kaval; dervişlere mahsus bir saz.” (Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 802).

kimliğinde müzik aletlerinin kullanımına diğer bir örnektir. Memdûhun devrinde asla kulağı çekilmeyen kesimi adlandırmak için, içerisinde beyitteki musiki tenasübüne “ses, sadâ, makam, âhenk, nağme”⁷¹ anlamıyla katılmaya aday “nevâ(y)” kelimesini taşıyan *bînevâ* sözcüğünün tercih edilmesi de anlatıma incelik kazandırmıştır:

Zamân-ı devletinde bînevâlar gûş-mâl olmaz

*Usûl ile bura mutrib **meger kim** gûş-ı tanbûrı*⁷²

“Onun iktidarı döneminde, çalgıcının tamburun kulağını (yani tamburun tellerinin bağlandığı burguları) akort için usulüyle bükmesi dışında, nasipsiz/çaresiz kimselerin (asla) kulakları bükülmez.”

Huzur dolu zamanlarda kimsenin ağlamamasına istisna vaziyetinde; güzel sesli müzisyenlerin, sazları ile söyledikleri ezgilerden duygulanıp ağlayan âşıkların varlığı ve tambura benzeyen şeştâ adındaki müzik aletinin dokunaklı sesi müzikle ilgili diğer ayırıştırma unsurları olarak tespit edilmiştir.

Sonuç

Methiyelerin, memdûha dair övgülere tahsis edilen bölümünde geleneğin çizdiği sınırlar aşılmadan farklı şairler tarafından estetik yönü güçlü övgü tekniklerinden istifade edildiği görülür. Bu teknikler içerisinde yukarıda ayrıntılarını verdiğimiz yöntem; memdûh için söylenen övgü sözlerinin bir istisnası gibi duran ayırıştırıcı unsurlar yardımıyla şairane bir nükteye dayanarak övmeye konu olan iddianın pekiştirilmesini sağlar. Bu yöntemle anlamı en çok güçlendirilen iddia, memdûhun adaletli iktidarında herkesi ve her şeyi kuşatan bir emniyet, güvenlik, asayiş, huzur, saadet ve rahatlık ortamının tesis edilmiş olmasıdır. Bu iddianın anlamının güçlendirilmesinde rol oynayan ayırıştırıcı unsur veya unsurlar arasında şairlerin en çok yararlandıkları varlıkların sevgilinin güzellik unsurları olması dikkat çeker. Dağılmış saçlar, gamze, kaşlar, kirpikler ve ayva tüyleri; toplumsal düzenin bozulup kargaşanın hüküm sürebildiği yegâne fitne merkezleri olarak ayırıştırıcı unsur kimliği kazanır. Bunun yanında hüsnütalil, istiare ve kinaye gibi sanatların estetik katkılarıyla şarap ve iştret meclisi terminolojisi, müzik aletleri ile ilgili unsurlar, bayramlar, doğal hadiseler, sağlık uygulamaları, mevsimler ve çiçek bahçeleri gibi insan hayatındaki birçok varlık ve vaziyet ayırıştırıcı unsur rolünde karşımıza çıkar.

Bu çalışmada taramaya tabi tuttuğumuz kasidelerin şairleri ve bu şairlerin yaşadıkları yüzyıllar dikkate alındığında; söz konusu övgü tarzının klasik dönemin ilk yıllarından son zamanlarına kadar bir gelenek oluşturacak seviyede devam ettiği rahatlıkla söylenebilir. Şairler bu tarz özelinde genellikle memdûhun devrindeki adaletli yönetim sayesinde bireysel ve toplumsal düzlemde temin edilen mutlak huzur ve güven ortamını, şehirlerin mamur görünümünü ve rahat yaşama imkânlarını birinci aşama övgü hâlleri olarak dillendirmişlerdir. Daha az olmakla beraber memdûhun cömertliği ve üstün karakteri de bu yönleme konu olabilmektedir. Şairlerin bu övgü biçimini neredeyse tamamıyla kasidenin methiye kısmında ve çoğunluğu methiye olmakla birlikte şitâiye, ıydiye, vassâfiye, verdiye ve bahâriye gibi farklı türde kasidelerde kullandıklarını da söylemek gerekir.

Bu çalışmada tanıttığımız övgü tekniği, ilk aşaması itibarıyla içerisinde gözle görülür bir nükeyi barındırmamaktadır. Bu ilk aşamada şairin, muhayyile gücünün imkânlarıyla bir hayali kurgulama endişesi taşımadığı da görülür. Bu yönüyle söz konusu bu övgü tarzı; ilk aşamasında nükte ve hayal kurgusu bakımından zayıf görünen mübalağanın nükte ve zarafetle donatılabilmesine olanak verir. Şairler, bu tarza kasidelerinin methiye bölümlerindeki bir, iki veya üç beyitte yer vermek suretiyle o beyit veya beyitlerdeki mübalağalı söyleyişlerini daha nükteli ve daha zarif kılarak övgünün etkisini güçlendirirler.

⁷¹Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 967.

⁷²Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, 93.

Rücu sanatının icra edildiği beyitte şairin, ilk mısradan ortaya koyduğu görüş veya tespitten bir nükteye dayanarak geri adım atma teşebbüsünde bulunacağını işaret etmeye yardımcı nitelikteki “yok yok, yok öyle değil, ...” gibi ifadelerle bu çalışmada ele alınan övgü tekniğinde memdûha yönelik kurgulanmış mübalağanın kapsam dairesini görünürde daraltma işlevindeki ayrıştırma unsurunun sunumunda kullanılan “meger, meger ki, illâ ki, ancak, ...” gibi bağlama ve edat yapılarını aynı amaç etrafında değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Zira rücu sanatında söz konusu ifadelerle takdim edilen düşünce veya değer neticede, şairin bu ifadeleri kullanmadan önce dile getirdiği ve kendisinden vazgeçilmiş izlenimi uyandırmaya çalıştığı tespit ve yaklaşımın aslında daha güçlü, etkili ve canlı şekilde ortaya konuşundan ibaret bir değer kazanır. Üstelik bu daha güçlü ve renkli söylemin, ilk ileri sürülen düşünceyi kanıtlamaya katkı sunma yönünü de hatırlatmak gerekir. Aynı şekilde, övgü tekniğinde methiye beytindeki mübalağanın çerçevesini daraltma görünümü arz eden istisnai varlık veya durum da nükte penceresinden bakıldığında, mübalağaya konu olan olumlu havanın istisnasız her yeri ve herkesi kuşattığını, doğal görünüm ve koşulları itibarıyla kanıtlayarak bu abartılı iddiayı daha güçlü ve estetik şekilde ortaya koymaya imkân verir. Dolayısıyla rücu sanatının tanımlanması bağlamında, şairin bu sanatı kullanmaya yönelişini işaret eden ifadelerle (yok yok, galat ettim, ...) söz konusu övgü tarzının ayrıştırma aşamasına geçişte yararlanılan “meger ki, illâ, ancak, meger, ...” gibi bağlaç ve edat yapılarını benzer kullanım amacı çerçevesinde değerlendirmek mümkün görünür. Netice itibarıyla da bu övgü tekniğini, tüm kurulum aşamalarıyla birlikte, rücu sanatının canlı ve renkli bir uygulanma biçimi olarak görmek ihtimal dâhilindedir.

Kaside nazım biçimi özelinde kurgulanışını takip ettiğimiz bu övgü tekniği, istisna gibi görünen unsurları kullanarak övgü mevzuunu güçlendiren etkili bir tekniktir. Tekniğin ayrıştırma aşamasında oluşturulan estetik dil; salt övgü yerine daha sanatlı/nükteli bir söyleyişi anlatıma kazandırır; kullanılan ayrıştırıcı unsurlarla da övgünün inandırıcılığı artırılır. Bu övgü yöntemi; klasik Türk edebiyatı mensubu şairlerin estetik duyuş zevklerini daha iyi anlayabilmek, dil ve edebiyat tarihimizin önemli bir döneminde şair ve devlet erki arasında şiir üzerinden kurulan ilişkinin söyleyiş güzelliği ile birleşimini daha iyi kavrayabilmek adına sarf edilen çabaya bir katkı olarak okuyucuların dikkatine sunulmuştur.

Bu çalışmada; methiye beyitlerindeki mübalağanın anlamını güçlendirmeye katkı sağlayan övgü tarzının yapısı, uygulanma biçimi ve ayrıştırma unsurlarının çeşitliliği bakımlarından olabildiğince sağlıklı ve berrak bir inceleme ve değerlendirme yapmaya olanak verecek bir beyit sayısı yeterli görülmüştür. Başka divanlardaki kasideler üzerinde yapılacak kapsamlı taramalarla söz konusu bu beyitlere onlarca yeni beytin ilave edilebilmesi kuvvetle muhtemeldir. Üstelik bu övgü tekniğini inceleme kapsamının yeni beyitlerle genişletilmesi; şairlerin bilhassa mübalağaya nükte kazandırmakta yararlandıkları ayrıştırma unsurlarının zenginliği ve bu unsurlarla beyitte yakalamaya çalıştıkları hayal ve çağrışımların derinlikleri üzerinde daha detaylı konuşabilmemizi elbette mümkün kılacaktır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Yılmaz Top (Doç. Dr.)
Author Details	¹ Bartın Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bartın-Türkiye 0000-0002-8576-4397 yilmazt@bartin.edu.tr

	Hasan Cihad Karanalbant (Doktora Öğrencisi)
	² Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Bartın-Türkiye 0000-0002-2109-4347

Kaynakça | References

- Akkuş, Metin. *Nefî Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html>.
- Akün, Ömer Faruk. *Divan Edebiyatı*. İSAM Yayınları, 2015.
- Akyüz, Kenan, Süheyl Beken, Sedîr Yüksel ve Müjgân Cunbur. *Fuzûlî Divanı*. Akçağ Yayınları, 2000.
- Avşar, Ziya. *Revânî Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196374/revani-divani.html>.
- Ayverdi, İlhan. *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misallî Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı)*. Cilt 1. Kubbealtı Neşriyat, 2006.
- Beyhan, Esra. "Enderunlu Fâzıl Dîvânı." Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2021. Ulusal Tez Merkezi (704505).
- Çavuşoğlu, Mehmed, *Dîvân Taslıcalı Yahya Bey*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2023. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-356059/taslicali-yahya-bey-divani.html>.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitabevi Yayınları, 2006.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.
- İpekten, Haluk. *Nâilî-i Kadîm Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2019. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-247199/naili-i-kadim-divani.html>.
- Kaplan, Mahmut. *Neşâtî Dîvânı*. Akademi Kitabevi, 1996.
- Karaköse, Saadet. "Nev'î-zade Atayı Divanı (Kısmi Tahlil-Metin)." Doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994. Ulusal Tez Merkezi (36274).
- Kaya, Zeliha. "Şarap Üretimi ve Kalite", *Aydın Gastronomy* 1, no. 2 (2017): 24. <https://izlik.org/JA32FF66SR>.
- Kazan Nas, Şevkiye. *Celîlî'nin Husrev ü Şîrîn Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. Fakülte Kitabevi, 2012.
- Kurtoğlu, Orhan. *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195592/zati-divani.html>.
- Küçük, Sabahattin. *Bâkî Dîvânı -Tenkitli Basım-*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Macit, Muhsin. *Nedîm Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196897/nedim-divani.html>.
- Onay, Ahmet Talat. *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. Berikan Yayıncılık, 2019.
- Pala, İskender. "La'l," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27: 69-70. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Tarlan, Ali Nihat. *Hayâlî Divanı*. Akçağ Yayınları, 1992.
- Tarlan, Ali Nihat. *Necati Beg Divanı*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Ünver, Niyazi. *Gelibolulu Sürûrî Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2020. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-271852/gelibolulu-sururi-divani.html>.
- Üzgör, Tahir. *Fehîm-i Kadîm -Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi-*. Atatürk Kültür Merkezi, 1991.
- Yenikale, Ahmet. *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196833/sunbulzade-vehbi-divani.html>.

Ekler | Appendices

METHİYELERDE MÜBALAĞANIN PEKİŞTİRİLMESİNE DAYALI TEKNİĞİN UYGULANDIĞI BEYİTLERİN TOPLU GÖRÜNÜMÜNÜ İÇEREN TABLO

Bu çalışmada incelemeye tabi tutulan 79 övgü beyti, şairlerin yaşadıkları yüzyıllar dikkate alınarak 15. yüzyıldan 18. yüzyıla doğru sıralanmak suretiyle aşağıdaki tabloda bir araya getirilmiştir. Bu sıralanışta herhangi bir öngörünün göz önünde bulundurulmadığını söylemek gerekir. Tablonun ilk üç sütununda; övgü beyti, bu beytin şairi, beyti içeren kasidenin nazım türü ve beytin kasidedeki konumunun tanıtılması amaçlanmıştır. Ayrıca beyitlerin düzyazıya çevirileri de beytin hemen altında sunulmuştur. Bu şekilde, övgü beyitlerinin bağlam bakımından taşıdıkları ortaklıkları toplu şekilde görmek mümkün hâle gelmiştir. Bu üç sütunu takip eden üç sütunda ise; beyitteki övgü mevzuunu oluşturan kavram veya değerler, övgü konusunu temsil eden vaziyetler ve beyitte yapılandırılan mübalağanın pekiştirilmesini sağlayan ayırıştırma unsurları ortaya konmuştur. Bu son üç sütuna yerleştirilen veriler üzerinden; övgü tekniğinin kullanım kapsamını inceleyebilme ve şairlerin, bu tekniğin ayırıştırma aşamasında sergiledikleri hayal zenginliklerini bir arada değerlendirebilme fırsatı elde edilmiştir. Netice itibarıyla; kaside beytinde memdûhun bir değer etrafında kurgulanan mübalağalı övgüsünü nükte yoluyla daha güçlü ve estetik bir görünüme kavuşturan söz konusu yöntemin uygulanışına yön veren tercih/yaklaşım biçimlerine ilişkin farklılık ve ortaklıkları bu tabloda takip ve ayırt etme imkânı bulunmaktadır.

No	Beyit	Beyti İçeren Kasidenin Şairi	Beyti İçeren Kasidenin Türü/ Beytin Kasidedeki Konumu	Beyitte Övgüye Konu Olan Kavram(lar)/ Değer(ler)	Beyitte Övgüye Konu Olan Kavramı/Değeri Temsil Eden Vaziyet/Hâl	Beyitte Mübalağanın Pekleştirilmesine Katkı Sağlayan Varlık(lar)/ Durum(lar)/ Görünüm(ler)
1	<i>Güç çeker kalmadı 'ahdüñde meger kim zih-gîr Bekleyelden berü uc illeri yek-ser hâtem⁷³</i> "Senin devrinde mühürlü yüzük, sınır boylarındaki vilayetleri bir baştan bir başa bekleyeli beri, ok atış yüzüğü dışında, güçlük çeken kimse kalmadı."	Necâtî Bey	methiye/ methiye bölümü	emniyet, rahatlık, huzur	<i>memdûhun devrinde, güçlük çeken bir kimsenin kalmamış olması</i>	zih-gîr (okçulukta atış yüzüğü, şast)
2	<i>'Ahdüñde kalmadı eli yufka meger çinâr Devrüñde salınursa nola hâce-vâr serv⁷⁴</i>	Necâtî Bey	methiye/ methiye bölümü	cömertlik, refah, zenginlik	<i>memdûhun devrinde, eli yufka (fakir, eli dar) bir kimsenin kalmamış olması</i>	çinâr

⁷³Ali Nihat Tarlan, *Necati Beg Divanı* (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997), 73.

⁷⁴Tarlan, *Necati Beg Divanı*, 86.

	“Senin devrinde, çınar hariç, fakir kimse kalmadı. Senin devrinde servi tüccar/ efendi gibi salınırsa şaşılır mı?”					
3	<i>Kim ola ol ‘alem-i tâc-dâra egmeye baş</i> Meger ki düzd ola sevmeye mâh-ı tâbânı ⁷⁵ “O hükümdarın sancağına, dolunay ışığını sevmeyen hırsız dışında, kim boyun eğmeyebilir?”	Necâtî Bey	fethiye/ methiye bölümü	iktidar, kuvvet, azamet	<i>herkesin; memdûhun kudretini kabul ederek ona boyun eğmesi</i>	mâh-ı tâbândan (parlak aydan/ dolunaydan) hoşlanmayan düzd (hırsız)
4	<i>Kimesne yutmadı kanı şehâ zamânunâda</i> Meger ki la’le yâkût kaşlu zer hâtem ⁷⁶ “Ey şâhım! Senin devrinde, kaşında yakut bulunan altın yüzük ve kızıl la’l taşı haricinde hiç kimse, büyük sıkıntı ve ızdırap çekmedi.”	Zâtî	bahâriye/ methiye bölümü	asayiş, huzur, saadet	<i>memdûhun zamanında, kan yutmuş (çok sıkıntı ve ızdırap çekmiş) bir kimsenin bulunmaması</i>	yâkût kaşlı zer (altın) hâtem (yüzük) ve la’l taşı.
5	<i>Devrinde hiç râh-zen ü düzd ü câbirün</i> <i>Setr idimez kimesne ‘uyûbın meger mezâr</i> ⁷⁷ “Onun devrinde eşkiya, hırsız ve mücbirin ayıplarını mezar dışında hiç kimse gizleyemez.”	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	asayiş, huzur	<i>memdûhun devrinde eşkiya, hırsız ve mücbirin ayıplarını hiç kimsenin gizleyememesi</i>	mezâr
6	<i>Senüñ devründe nâ-hak yire kimse içmedi kanı</i>	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur	<i>memdûhun devrinde kan içen (haksız yere birine sıkıntı ve eziyet</i>	işret meclisinde gül renkli kadehin kanını (şarabı) içen ayyaşlar

⁷⁵Tarlan, *Necati Beg Divanı*, 95.⁷⁶Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 69.⁷⁷Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 94.

	<p>Meger ayyaşlar meclisde hûn-ı câm-ı gül-fâmî⁷⁸</p> <p>“Senin devrinde, mecliste gül renkli kadehin kanını (yani şarabı) içen ayyaşlar dışında, haksız yere kimse kan içmedi (yani birine sıkıntı ve eziyet çektirmedi/ birini zulmedip öldürmedi).”</p>				<p>çektiren, birini zulmedip öldüren) tek bir kimsenin olmaması</p>	
7	<p><i>Delükanluluk</i> itmez kimse hergiz ‘ahd-i ‘adlünde</p> <p>Meger pîr-i mugânuñ kâm-kârâ bâde-i kâmi⁷⁹</p> <p>“Ey devlet ve ikbâl sahibi! Senin adalet devrinde, meyhanecinin/ kâmil mürşidin arzu şarabı/ vahdet feyzi şarabı dışında, kimse hiçbir şekilde delikanlılık (diklenme, kafa tutma; kayıtsızlık) etmez.”</p>	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur	<p><i>memdûhun</i> adalet devrinde delikanlılık eden (diklenen, kafa tutan) tek bir kimsenin katiyen kalmamış olması</p>	<p>pîr-i mugânın (meyhanecinin/ kâmil mürşidin) bâde-i kâmi (zevk şarabı/vahdet feyzi şarabı)</p>
8	<p><i>Harâmîlik</i> ider devründe hergiz bir civân yokdur</p> <p>Meger kim serverâ pîr-i harâbâtun mey-âşâmî⁸⁰</p> <p>“Ey ulu hükümdar! Senin devrinde, meyhanecinin/ kâmil mürşidin sarhoşu/mesti/ müridi dışında, haramilik/</p>	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	asayiş, emniyet, huzur	<p><i>memdûhun</i> devrinde haramilik, haydutluk eden tek bir canlının/ gencin asla bulunmaması</p>	<p>pîr-i harâbâtın (meyhanecinin/ kâmil mürşidin) mey-âşâmî (sarhoşu/mürîdi)</p>

⁷⁸Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 103.

⁷⁹Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 103.

⁸⁰Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 103.

	haydutluk edebilecek bir canlı/genç asla yoktur.”					
9	İllâ ki ebr-i bârân ol dahi külli gevher Kimse degül demûnde hergiz hevâya tâbi ⁸¹ “Senin zamanında, bütünüyle inciler (yani yağmur damlaları) yüklenmiş yağmur bulutu dışında asla hiç kimse, nefsinin yönlendirdiği arzu ve heveslere boyun eğip hırs ve taşkınlık gösteremez.”	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur	memdûhun zamanında katiyen hiç kimsenin, nefisten gelen arzu ve heveslere boyun eğip hırs ve taşkınlık gösterememesi	bütünüyle gevher (inciler/yağmur damlaları) yüklenmiş ebr-i bârân (yağmur bulutu)
10	Kimse ahdûnde senûn let yimez illâ ki tabl Kimse devrûnde figân eyleyümez illâ ki nefîr ⁸² “Senin devrinde davul dışında kimse dayak yemez; yine senin zamanında, toplanma borusu dışında kimse bağırıp feryat eyleyemez.”	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	adalet, asayiş, saadet, huzur	memdûhun devrinde hiç kimsenin dayak yememesi ve asla bağırıp feryat etmemesi	tabl (davul) ve nefir (toplanma borusu/bağırtı, nâle, figan)
11	Şol kimse ki bed-fî'l ola ahdûnde kimesne Setr eyleyümez 'aybını illâ ki mekâbir ⁸³ “Senin devrinde, kötü işler işleyen birinin ayıbını, mezarlar dışında hiçbir şey ve	Zâtî	bahâriye/ methiye bölümü	adalet, iktidar, emniyet, kudret	memdûhun devrinde, kötü işler işleyen birinin ayıbını, mezarlar dışında hiçbir şeyin ve hiçbir kimsenin gizleyememesi	mekâbir (mezarlar)

⁸¹Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 132.⁸²Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 155.⁸³Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 158.

	hiçbir kimse gizleyemez.”					
12	‘Ahdüñde nakş geçmedi bir kimse kimseye <i>Levha meger kalem çeke ey şehryâr nakş⁸⁴</i> “Ey hükümdar! Senin zamanında, sayfa yüzeyine nakış işleyen kalem dışında, hiç kimse başka birini hile ve kurnazlıkla aldatmadı.”	Zâtî	hazâniye/ methiye bölümü	adalet, güvenlik, emniyet	<i>memdûhun devrinde, sayfa yüzeyine nakış işleyen kalem dışında, hiç kimsenin başka birini oyun edip kurnazlıkla aldatmamış olması</i>	sayfa yüzeyine nakış işleyen kalem
13	<i>Kimse devründe yakasın çâk idüp kılmaz gile</i> <i>Tag yakasında zebân-ı tîşeden illâ ki kân⁸⁵</i> “Senin devrinde, dağ yamacında baltanın/keserin ağzından yakası yarılıp yırtılan/delinen mâden ocağı dışında, hiç kimse keder ve üzüntü ile yanıp yakılarak yakasını parçalamaz.”	Zâtî	methiye/ methiye bölümü	huzur, saadet, adalet, asayiş	<i>memdûhun devrinde, keder ve üzüntü ile yanıp yakılarak yakasını parçalayan tek bir kimse bile olmaması</i>	dağ yamacında baltanın/keserin ağzından yakası/ bağı yarılıp yırtılan kân (mâden ocağı)
14	<i>Yâre her dem beni gamz eylemese gamze-i yâr</i> <i>Dir-idüm kalmadı devründe dükendi gammâz⁸⁶</i> “Sevgilinin göz ucu ile bakışı/ göz kırpması sevgiliyle benim aramda her an arabozculuk yapmasa yani beni ona devamlı gammazlamasa, senin devrinde söz taşıyıcı/ kovucu hiçbir	Zâtî	bahâriye/ methiye bölümü	huzur, saadet, emniyet, rahatlık	<i>memdûhun devrinde ara bozucu/kovucu hiçbir kimsenin kalmamış olması</i>	sevgilinin gamzesinin (göz ucu ile bakışının/ göz kırpmasının) âşığı sevgiliye her an gammazlaması

⁸⁴Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 162.⁸⁵Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 180.⁸⁶Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 194.

	kimsenin kalmayıp tükendiğini söyledim.”					
15	<i>Urmasa dil ü sabr yolun gamze-i dilber</i> <i>Dirdüm ki zamânunda senüñ kalmadı reh-zen⁸⁷</i> “Sevgilinin göz ucu ile bakışı/ göz kırpması âşğın gönlünü ve sabrını yağmalamaya durmasa, senin zamanında yol kesen birinin kalmadığını söyleyebilirdim.”	Zâtî	bahâriye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, iktidar, huzur	<i>memdûhun zamanında, eşkıyalık yapan/ yapacak bir kimsenin kalmamış olması</i>	âşğın gönlünü ve sabrını yağmalamaya duran gamze-i dilber (sevgilinin göz ucu ile bakışı, göz kırpması)
16	<i>Yok zamânında anuñ hûnın çeker sûrâh-ı dil</i> <i>Nâfe-i misk ü Hıtâ-y-ıla meger dürr-i yetim⁸⁸</i> “Onun zamanında, misk/ Hoten ahusunun göbeğindeki kese ile eşsiz inci dışında, gönlünde içteki kanı çekip alacak bir deliği (korkusu/kaygısı) bulunan bir kimse yoktur.”	Zâtî	bahâriye/ methiye bölümü	emniyet, huzur, saadet	<i>memdûhun zamanında; gönlünde, içteki kanı çekip alacak bir delik (yani dert veya kaygı) bulunan kimsenin olmaması</i>	nâfe-i misk ü Hıtâ (misk/ Hoten ahusunun göbeğindeki kese) ile dürr-i yetim (eşsiz inci)
17	<i>Devründe kimse cevri sitemgerden iñlemez</i> <i>Bî-şer' ider iderse eger çeng ü ney figân⁸⁹</i> “Senin devrinde, kanundan bağımsız şekilde/ sırf eğlence amaçlı feryat	Bâkî	methiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur	<i>memdûhun devrinde, zalim birinin haksızlık ve zulümlerine maruz kalarak inleyip feryat eden hiç kimsenin olmaması</i>	bî-şer' (kanundan bağımsız şekilde/ sırf eğlence amaçlı) figân eden (feryat eden/nağmeler sunan) çeng ve ney

⁸⁷Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 209.⁸⁸Kurtoğlu, *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, 216.⁸⁹Sabahattin Küçük, *Bâkî Dîvânı -Tenkitli Basım-* (Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994), 4.

	eden (yani nağmeler sunan) çeng ve ney dışında, hiç kimse zalim birinin haksızlık ve zulümlerine maruz kalarak inleyip feryat etmez.”					
18	<i>Perîşân itmedi devründe hergiz kimseyi kimse</i> Meger meclisde <i>yârân-ı safâ gül-berg-i handân</i> ⁹⁰ “Senin devrinde; mecliste sefalı dostların açılmış gülün yapraklarını (kadehler üzerine) saçıp dağıtması dışında, kimse kimseyi katiyen perişan etmedi/ acınacak duruma getirmedii.”	Bâkî	cülûsiye/methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur	<i>memdûhun devrinde, kimsenin kimseyi asla perişan/ muzdarip edememesi</i>	mecliste sefalı dostların (kadehler üzerine) saçtığı/ dağıttığı gül-berg-i handân (açılmış gülün yaprakları)
19	<i>Eylemez kimse bu gün kimse elinden nâle</i> <i>Bezm-i ‘işretde meger mutrib elinden evtâr</i> ⁹¹ “Bugün, işret meclisinde sazendenin elinde vuruldukça inleyen teller dışında, hiç kimse kimse elinden feryat eylemez.”	Bâkî	bahâriye/ methiye bölümü	adalet, asayiş, idare, huzur	<i>memdûhun zamanında, kimsenin kimse yüzünden inleyip feryat etmemesi</i>	bezm-i ‘işrette (işret meclisinde) mutribin (sazendenin) elinde vuruldukça inleyen evtâr (teller)
20	<i>Bu gün zülf-i ehl-i melâhatten özge</i> <i>Değil hiç kes muztarib-hâl ü der-hem</i> ⁹² “Bugün, güzeller topluluğunun saç lüleleri	Fuzûlî	bahâriye/ teşbîb bölümü	huzur, saadet, rahatlık	<i>devirde acı çeken, ızdırap içinde kıvranan, üzüntülü ve incinmiş hiç kimsenin bulunmaması</i>	zülf-i ehl-i melâhat (güzeller topluluğunun saç lüleleri)

⁹⁰Küçük, *Bâkî Dîvânı -Tenkitli Basım-*, 18.⁹¹Küçük, *Bâkî Dîvânı -Tenkitli Basım-*, 42.⁹²Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel ve Müjgân Cunbur, *Fuzûlî Divanı* (Akçağ Yayınları, 2000), 94.

	haricinde, hiç kimse üzüntülü ve incinmiş vaziyette değildir.”					
21	<i>Bu gün ebr ü bâd-i bahâriden özge</i> <i>Değil kimse sergeşte vü dîde pür nem</i> ⁹³ “Bugün, bahar rüzgârı ve yağmur bulutu haricinde, hiç kimse gözleri nemli ve şaşkın vaziyette değildir.”	Fuzûlî	bahâriye/ teşbîb bölümü	huzur, emniyet, saadet	<i>devirde kafası karışmış, şaşkın, gözleri nemli hiç kimsenin bulunmaması</i>	ebr (yağmur bulutu) ve bâd-i bahârî (bahar rüzgârı)
22	<i>Öyle emniyettir eyyâmında kim mün'imlerin</i> <i>İşret isrâfından özge mâline yoktur hater</i> ⁹⁴ “Senin devrinde öyle bir emniyet ve güvenlik iklimi tesis edilmiştir ki (bu zamanda) iyiliksever cömert kimselerin mallarına ilişkin, yeme içme/ yedirip içirme harcaması dışında, hiçbir tehlike ve korku yoktur.”	Fuzûlî	methiye/ methiye bölümü	emniyet, adalet, huzur, güvenlik	<i>memdûhun zamanında; iyiliksever cömert kimselerin, mallarının muhafazasına yönelik her türlü tehlike ve güvensizlik hâlerinden emin ve korkusuz vaziyette bulunması</i>	işret isrâfı (yeme içme/yedirip içirme harcaması)
23	<i>Kimse kan yutmadı devrinde meğer gonca-i bâğ</i> <i>Kimse âh etmedi ahdinde meger bülbul-i zâr</i> ⁹⁵ “(O hükümdarın) devrinde, bahçedeki gonca dışında, hiç kimse büyük sıkıntı ve ızdırap çekmedi. Onun yönetiminde,	Hayâlî	methiye/ methiye bölümü	adalet, asayiş, huzur, saadet	<i>memdûhun devrinde kan yutan (çok büyük sıkıntı ve ızdırap çeken) ve feryat eden tek bir kimsenin bulunmaması</i>	gonca-i bâğ (bahçedeki gonca) ve bülbul-i zâr (ağlayıp inleyen bülbul)

⁹³Akyüz, Beken, Yüksel ve Cunbur, *Fuzûlî Divanı*, 94.⁹⁴Akyüz, Beken, Yüksel ve Cunbur, *Fuzûlî Divanı*, 109.⁹⁵Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı* (Akçağ Yayınları, 1992), 29.

	ağlayıp inleyen bülbül dışında, kimse feryat etmedi.”					
24	<i>Sürûra erdi zamân halkı devr-i adlinde</i> <i>Elemli gönülüm ile goncadır hemîn dil-teng</i> ⁹⁶ “(O hükümdarın) adalet devrinde tüm halk mutluluğa erdi. (Bu devirde) sadece benim kederli gönlüm ve gonca, gönlü daralmış vaziyettir.”	Hayâlî	methiye/ methiye bölümü	adalet, saadet, iktidar, emniyet	<i>memdûhun adalet devrinde tüm halkın sevinip mutlu olması ve kederli bir kimsenin kalmaması</i>	âşığa/şaire ait elemli gönül ile gonca
25	<i>Nigâr zülfü durur devr-i adlin içre hemen</i> <i>Siyah-baht ü şikeste-dil ü perîşân-hâl</i> ⁹⁷ “Senin adalet devrinde kara bahtlı, kırık gönüllü ve perîşan hâlli olan hemen sadece sevgilinin saçıdır.”	Hayâlî	methiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, saadet, huzur	<i>memdûhun adalet devrinde; kara bahtlı, gönlü kırık ve perîşan vaziyetli bir kimsenin kalmamış olması</i>	nigâr zülfü (sevgilinin saçı)
26	<i>Kâkül-i dilber perîşân oldu ahdinde hemîn</i> <i>Devr-i adlin içre ancak nây efgân eyledi</i> ⁹⁸ “Senin devrinde sadece sevgilinin alnına dökülen saç perçemi perîşan oldu. Senin adaletli yönetiminde ancak ney feryat etti.”	Hayâlî	ıydiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, iktidar, huzur	<i>memdûhun adaletli yönetimi altında, perîşan olup feryat eden hiç kimsenin kalmamış olması</i>	kâkül-i dilber (sevgilinin alnına dökülen saç perçemi) ve nây (ney)
27	<i>Senin devrinde kimse dergehinde etmedi nâle</i>	Hayâlî	methiye/ methiye bölümü	emniyet, iktidar, adalet, huzur	<i>memdûhun devrinde, onun huzurunda inleyip</i>	îd-i hümâyûnda (kutlu, mübarek/ padişahlığa)

⁹⁶Tarlan, *Hayâlî Divanı*, 37.⁹⁷Tarlan, *Hayâlî Divanı*, 41.⁹⁸Tarlan, *Hayâlî Divanı*, 54.

	Meger îd-i hümâyûnda sadâ-yi kûs-ı sultânî ⁹⁹ “Senin devrinde, sultanlığa ait/kutlu bayramda çalınan büyük davulun sesi dışında, senin eşliğinde kimse inleyip feryat etmedi.”				feryat eden hiç kimsenin olmaması	ait bayramda) çalınan sadâ-yi kûs-ı sultânî (sultanlara yaraşır/sultanlığa ait büyük davulun sesi)
28	<i>Deminde her biri gamdan berî elemden ırak</i> Meger hi ‘âşîkuñ ola firâk-ı cânânî ¹⁰⁰ “Onun zamanında, âşîğın sevgiliden ayrı düşmekten dolayı kaygı ve elem duyması dışında, herkes gamdan ve kederden uzak(tır).”	Taşlıcalı Yahyâ Bey	çengiyye / methiye bölümü	asayiş, huzur, saadet, emniyet	<i>memdûhun devrinde herkesin keder ve kaygıdan uzak/kurtulmuş olması</i>	âşîğın firâk-ı cânânî (âşîğın, sevgiliden ayrı düşmekten dolayı duyduğu hüznü, kederi)
29	<i>Kimse deminde egrilik itmez zemânede</i> Zülf-i nigâr ile meger ebrû-yı müşg-bâr ¹⁰¹ “Onun zamanında, sevgilinin saç lülesinin ucu ve etrafa misk kokusu yayan kaşı dışında, (âlemde) hiç kimse yalnızca düşmez ve doğruluktan sapmaz.”	Taşlıcalı Yahyâ Bey	saydiye /methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur, güvenlik	<i>memdûhun zamanında âlemde söz ve davranışlarına güvenilmeyen, dürüstlükten sapmış, yalnızca düşmüş tek bir kimsenin kalmaması</i>	zülf-i nigâr (sevgilinin saç lülesinin ucu) ve ebrû-yı müşg-bâr (sevgilinin etrafa misk kokusu yayan kaşı)
30	<i>Kimsenüñ kimse zamânında yolına gelmez</i> Melekü'l-mevt meger ol dahi mahfî vü nihân ¹⁰²	Taşlıcalı Yahyâ Bey	methiye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, huzur, güvenlik	<i>memdûhun zamanında hiç kimsenin başka birinin yolunu kesip önüne çık(a)maması,</i>	ilahi görevini gizli saklı icra eden ölüm meleği Azrail

⁹⁹Tarlan, *Hayâlî Divanı*, 60.¹⁰⁰Mehmed Çavuşoğlu, *Dîvân Taşlıcalı Yahyâ Bey* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2023), 37.¹⁰¹Çavuşoğlu, *Dîvân Taşlıcalı Yahyâ Bey*, 47.¹⁰²Çavuşoğlu, *Dîvân Taşlıcalı Yahyâ Bey*, 82.

	“Onun zamanında, insanların yoluna gizli saklı çıkarak ilahi görevini icra eden ölüm meleği Azrail dışında, hiç kimse kimsenin yolunu kesip önüne çık(a)maz, karşısına çıkıp ona engel ol(a)maz.”				<i>karşısına çıkıp ona engel ol(a)maması</i>	
31	<i>Devründe nâle idici yokdur meger ki ra'd 'Ahdünde kalmadı gözi yaşlu meger sehâb</i> ¹⁰³ “Onun döneminde gök gürültüsü haricinde feryat eden yoktur. Onun zamanında yağmur bulutu haricinde gözü yaşlı kalmadı.”	Revânî	bahâriye / methiye bölümü	asayiş, adalet, huzur, saadet	<i>memdûhun devrinde inleyen ve gözyaşı döken hiç kimsenin kalmamış olması</i>	ra'd (gök gürültüsü) ve sehâb (bulut)
32	<i>Gönül mi var ki ola 'ukde 'ahd-i 'adlinde Cihânda hiç görünmez meger dil-i engûr</i> ¹⁰⁴ “Onun adaletli döneminde, içinde düğüm (yani çözümü zor dert) taşıyan bir gönül mü var? Dünyada, (şaraplık) üzümün (çekirdekleri dolayısıyla/ sıkılmaya dair dertlenişle düğüm düğüm olan) kalbi hariç, (böyle düğümlü bir gönül) hiç görülmez.”	Revânî	methiye/ methiye bölümü	asayiş, huzur, adalet, saadet	<i>memdûhun adaletli yönetimi altında cihanda, içinde düğüm(ler)/ çözümü zor dert(ler) taşıyan gönül veya gönüllerin hiç görülmemesi</i>	dil-i engûr (üzümün gönlü/ çekirdeği)
33	<i>Kimse yok zâri kılır gülşen-i</i>	Revânî	iydiye /methiye bölümü	asayiş, huzur, saadet, adalet	<i>memdûhun devrinde,</i>	âh ü figân eden (inleyip feryat

¹⁰³Ziya Aşar, *Revânî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 60.¹⁰⁴Aşar, *Revânî Dîvânı*, 80.

	<p><i>'ahdüñde şehâ</i> Var ise <i>bülbül-i</i> <i>şeydâdur iden âh</i> <i>ü figân</i>¹⁰⁵</p> <p>“Ey padişahım! Senin saltanatının gül bahçesinde ağlayıp yalvaran kimse yoktur. (Senin devrinde) inleyip feryat eden varsa sadece (aşkından) çıldırmış bülbüldür.”</p>				<p><i>ağlayıp inleyen</i> <i>bir kimsenin</i> <i>kalmamış olması</i></p>	<p>eden) bülbül-i şeydâ (çılgın bülbül)</p>
34	<p><i>Devr-i 'adlũñde</i> <i>kimesne aqlamaz</i> illâ <i>kadeh</i> <i>Devletũñde</i> <i>iñlemez kimse</i> meger <i>şestâ</i> yine¹⁰⁶</p> <p>“Senin adalet döneminde şarap kadehinden başka kimse ağlamaz; yine senin devletinde, altı telli sazdan başka kimse inlemez.”</p>	Revânî	<p>bahâriye / methiye bölümü</p>	<p>asayiş, huzur, saadet, adalet</p>	<p><i>memdũhun</i> <i>adaletli</i> <i>saltanatında</i> <i>hiç kimsenin</i> <i>ağlamaması ve</i> <i>inlememesi</i></p>	<p>(içindeki şaraptan, kanlı yaşlar döktüğü düşünülen) kadeh ve (nağme perdesinde inleyen) şestâ (altı telli saz)</p>
35	<p><i>Bir fitne mi var</i> <i>el uzadır şimdi</i> <i>cihâna</i></p> <p>Var ise meger <i>milk-i dile zülf-i</i> <i>dü-tâdur</i>¹⁰⁷</p> <p>“Şimdi, âşğın gönül mülkünü ele geçirmeye çalışan kıvrımlı saç perçemi dışında, cihana el uzatıp ona tesir edebilecek bir fitne mi vardır?”</p>	Neşâtî	<p>hazâniye/ methiye bölümü</p>	<p>asayiş, iktidar, huzur, emniyet</p>	<p><i>memdũhun</i> <i>devrinde, cihana</i> <i>tesir edecek hiçbir</i> <i>fitne unsurunun</i> <i>bulunmaması</i></p>	<p>âşğın gönül mülküne yönelip onu ele geçirmeye çalışan zülf-i dü-tâ (kıvrımlı saç perçemi)</p>
36	<p><i>Cihânda kalmadı</i> <i>dil-hûn zamân-ı</i> <i>'adlinde</i></p>	Neşâtî	<p>kalemiye/ methiye bölümü</p>	<p>emniyet, adalet, saadet, huzur</p>	<p><i>memdũhun</i> <i>adaletli</i> <i>zamanında,</i> <i>dünyada içi kan</i> <i>ağlayan tek</i></p>	<p>gonçe-i ra'nâ (güzel gonca) ile câm-ı sahbâ (şarap kadehi)</p>

¹⁰⁵Avşar, *Revânî Dîvânı*, 141.

¹⁰⁶Avşar, *Revânî Dîvânı*, 162.

¹⁰⁷Mahmut Kaplan, *Neşâtî Dîvânı* (Akademi Kitabevi, 1996), 42.

	Meger ya gonçe-i ra'nâ ya câm-ı sahbâdur ¹⁰⁸ "Onun adaletli zamanında, göz alıcı gonca ile şarap kadehi dışında, dünyada içi kan ağlayan tek bir kimse kalmadı."				bir kimsenin kalmamış olması	
37	Mest-i sahbâdur eger var ise âlemde harâb Ol kadar oldı cihân emn ile şimdi ma'mûr ¹⁰⁹ "Âlemde şimdi harap vaziyette biri varsa ancak şaraptan sarhoş olmuş kişidir; cihan şimdi emniyetle o derece mamur hâldedir."	Neşâtî	methiye/ teşbîb bölümü	emniyet, bayındırlık, güven, saadet	memdûhun devrinde âlemin emniyetle baştan başa mamur olması ve harap vaziyette hiçbir varlığın kalmaması	mest-i sahbâ (şarap sarhoşu)
38	Cihânda kalmadı âsâr-ı girye devrinde Meger ki dîde-i nergis seher ola pür-nem ¹¹⁰ "(Onun) devrinde, nergisin seherde çiğ taneleriyle dolan gözü dışında, cihanda hiçbir gözyaşı izi/ belirtisi kalmadı."	Neşâtî	methiye/ methiye bölümü	saadet, emniyet, iktidar, adalet	memdûhun devrinde, her türlü gözyaşı izinin/belirtisinin (ağlama sebebinin) âlemde silinmiş olması	seherde pür-nem olan (çiy taneleriyle dolan) dîde-i nergis (nergis çiçeğinin gözü)
39	Cihân âsûde-hâtır şimdi ancak zülf-i pür-hamdur Ruh-ı dilberde tahrik-i sabâdan ıztırâb üzre ¹¹¹ "Cihan şimdi, sevgilinin yanağında bahar rüzgârının harekete	Neşâtî	methiye/ teşbîb bölümü	rahatlık, huzur, saadet, emniyet	memdûhun devrinde herkesin sıkıntılardan uzak, gönlü ve zihni rahat bir vaziyette olması	ruh-ı dilberde (sevgilinin yanağında) bahar rüzgârının harekete getirmesiyle dalgalanarak azap ve zahmet çeken zülf-i pür-ham (büklüm büklüm saç perçemi)

¹⁰⁸Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 50.¹⁰⁹Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 52.¹¹⁰Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 70.¹¹¹Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, 75.

	getirmesiyle dalgalanarak azap çeken büküm büküm saç perçemi dışında, her türlü sıkıntı ve üzüntülerden uzak, tam bir gönül rahatlığı içerisinde.”					
40	<i>Senûñ ‘ahdüñde nâlân yok meger ‘uşşâk nâsıhdan Ki âb-efşân olur pend ile dâ’im cân-ı sûzâna</i> ¹¹² “Senin devrinde, nasihat eden kişinin öğütleri ile yanan yüreğine daima su saçılan âşıklar dışında, inleyen tek bir kişi yoktur.”	Fehîm-i Kadîm	methiye/ methiye bölümü	emniyet, huzur, saadet, adalet	<i>memdûhun devrinde, inleyen tek bir kişinin kalmamış olması</i>	nâsıhın (nasihat eden kişinin) öğütleri ile cân-ı sûzânına (yanan yüreğine) daima su saçılan ‘uşşâk (âşıklar)
41	<i>Aglamaz kimse zamânında meger kim gâhî Ebrî giryân ede keff-i keremi gâh-i nevâl</i> ¹¹³ “Onun zamanında, memdûhun cömertlik avucunun (bağışlarına yetişememenin uyandırdığı kıskançlıkla) ağlattığı bulut ve kismet dışında, hiç kimse ağlamaz.”	Nâ’îlî-i Kadîm	methiye/ methiye bölümü	asayiş, huzur, saadet, adalet	<i>memdûhun zamanında ağlayan hiç kimseye rastlanmaması</i>	memdûhun keff-i kereminin (cömertlik avucunun bağışlarına yetişememenin doğurduğu kıskançlıkla) ağlattığı ebr (bulut) ve nevâl (kismet, talih)
42	<i>Bir fitne bulunmaz arasan memleketinde Var ise yine gamze-i fettân-ı bütandır</i> ¹¹⁴ “Memleketinde arasan (da) bir	Nef’î	ıydiye /methiye bölümü	emniyet, asayiş, huzur, adalet	<i>memdûhun memleketinde, aramakla bulunacak bir fitne unsurunun kalmamış olması</i>	gamze-i fettân-ı bütân (put gibi güzel sevgililerin fitne ve fesat uyandıran göz süzmeleri)

¹¹²Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm -Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi-* (Atatürk Kültür Merkezi, 1991), 144.¹¹³Haluk İpekten, *Nâilî-i Kadîm Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2019), 103.¹¹⁴Metin Akkuş, *Nefî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018), 51.

	fitne bulunmaz. (Fitne çıkaracak biri) varsa o da put (gibi güzel) sevgililerin fettan bakışlarıdır.”					
43	<i>Cihân ol denli pür emn ü amândır devr-i adlinde Ki fitne var ise ancak hat-ı nev-hîz-i dilberdir</i> ¹¹⁵ “Dünya onun adaletli yönetiminde o denli huzur ve emniyettedir ki fitne çıkarabilecek varsa o da dilberin yeni çıkmış ayva tüyleridir.”	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, güvenlik, rahatlık, huzur	<i>memdûhun adaletli devrinde, her türlü fitneden arınmış hâlde cihanın tam bir emniyet ve huzur ortamına kavuşmuş olması</i>	hat-ı nev-hîz-i dilber (sevgilinin yeni yetişmiş ayva tüyleri)
44	<i>Zamânında bulunmaz fitneye bir cây-ı âsâyîş Meger ki nevk-i peykân-ı hadeng-i gamze-i dilber</i> ¹¹⁶ “Onun zamanında, fitnenin rahatlıkla hareket edebileceği tek bir yer bulunmaz. Sadece sevgilinin yan bakış oklarının çelik sivri ucu (bunun dışındadır.)”	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, rahatlık, huzur	<i>memdûhun zamanında fitneye hiçbir surette fırsat verilmemesi</i>	fitnenin rahatlıkla barınabileceği nevk-i peykân-ı hadeng-i gamze-i dilber (sevgilinin süzgün bakış okunun sivri ucu)
45	<i>Zamânında anılmaz oldu nâmı düzd ü ayyârın Meger yâd ede âşık gamze-i gammâz u tannâzı</i> ¹¹⁷ “Onun zamanında, âşğın sevgilinin gammaz ve	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, güvenlik, huzur	<i>memdûhun zamanında hırsız ve düzenbaz adlarının anılmaz olması</i>	âşğın; sevgilinin gamze-i gammâz u tannâzını (gammaz ve alaycı süzgün bakışlarını) hatırlaması

¹¹⁵Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 85.¹¹⁶Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 86.¹¹⁷Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 93.

	alaycı süzgün bakışlarını hatırlaması dışında, hırsızların ve hilekârların adı anılmaz oldu.”					
46	<i>Ki oldu kûşe kûşe fitne devrinde</i> meger hûbân <i>Külâhı</i> <i>kûşesinden</i> <i>göstere zülf-i semensâyı</i> ¹¹⁸ “Onun devrinde fitne köşe köşe saklanacak yer arayıp ortadan kayboldu. Sadece sevgililer, külahlarının köşesinden yasemin kokulu saçlarını gösterince (fitne ortaya çıkar).”	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, huzur, asayiş, rahatlık	<i>memdûhun devrinde fitnenin köşe köşe saklanarak ortadan kaybolması</i>	hûbânın (güzellerin), külahlarının köşesinden zülf-i semen-sâyı (yasemin kokulu saç lülelerini) göstermeleri
47	<i>Ne cânı var ki zamânında kimsenin döke kan</i> Meger ki sıhhat-ı cism-i alîl için fassâd ¹¹⁹ “Onun zamanında, hastalıklı vücudun sıhhat bulması için kan alan hacamatçı dışında, kan dökmeye cüret edecek hiç kimse yoktur.”	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, adalet, huzur, güvenlik	<i>memdûhun zamanında hiç kimsenin kan dökmeye cesaret edememesi</i>	sıhhat-i cism-i ‘alîl için (hastalıklı vücudun sıhhat bulması için) kan alan fassâd (hacamatçı)
48	<i>Fitne pinhân olacak yer bulamaz devrinde</i> <i>Dâmen-i</i> ¹²⁰ <i>turra-i dilberde</i> meğher ki hat u hâl ¹²¹ “Onun döneminde fitne,	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, huzur, asayiş, iktidar	<i>memdûhun devrinde fitnenin gizlenecek yer bulamaması</i>	dâmen-i turra-i dilberde (sevgilinin kıvrık saç lülesinin eteğinde) gizlenen hat (ayva tüyü) ve hâl (ben)

¹¹⁸Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 108.¹¹⁹Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 116.¹²⁰*Nefî Dîvânı*’nda bu sözcük sehven “Dâmeni” şeklinde, terkîpten bağımsız yazılı vaziyettedir.¹²¹Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 136.

	sevgilinin kıvrıkcık saç lülesinin eteğinde gizlenen ayva tüyü ve ben dışında, saklanacak yer bulamaz.”					
49	Görünmez oldu zamânında fitne-i eyyâm Meger ki çehre-i hûbânda zülf-i hamderham ¹²² “Onun zamanında, (kötü) günlerin fitnesi görünmez oldu; ancak güzellerin yüzlerine sarkan kıvrım kıvrım saç lüleleri (fitneye sebep olabilir).”	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, huzur, iktidar	memdûhun zamanında, kötü günlere ait fitnelerin görünmez olması	güzellerin çehrelerine sarkan zülfi hamderham (büklüm büklüm saç lülesi)
50	Zamânında vücûdu kalmadı tarrâr u ayyârın Hemen bir gamze-i fettân iki zülf-i mutarrâdır ¹²³ “Onun zamanında, fitne ve fesat doğuran süzgün bakış ve göz alıcı saç lülesi dışında, dolandırıcı ve hilekâr tek bir kişinin vücudu kalmadı.”	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, güvenlik, asayiş, huzur	memdûhun zamanında hırsız ve hilekâr tek bir kimsenin kalmamış olması	gamze-i fettân (sevgilinin fitne ve fesat doğuran göz süzmesi) ve zülfi mutarrâ (sevgilinin göz alıcı saç lülesi)
51	Anılmaz oldu nâmı devri adlinde sitemkârın Meğer yâd ede âşık gamze-i merdümküş-i yârı ¹²⁴ “Onun adaletli döneminde, âşığın sevgilinin katil göz süzmelerini anması dışında,	Nef’î	bahâriye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, güvenlik, huzur	memdûhun adaletli devrinde zalimin adının anılmaz olması	âşığın, gamze-i merdümküş-i yârı (sevgilinin katil göz süzmelerini) anması

¹²²Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 140.¹²³Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 171.¹²⁴Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 179.

	zalimin adı anılmaz oldu.”					
52	<p>Şöyle pür emn oldu devrânında dünyâ ki senin Cây-ı fitne kûşe-i ebrû-yı dilberdir hemân¹²⁵</p> <p>“Senin döneminde dünya öylesine emniyet ve huzura kavuştu ki fitnenin (bu zamanda) barınabileceği tek yer, sevgilinin kaşının köşesidir.”</p>	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, güvenlik, huzur, iktidar	<p><i>memdûhun yönetimi altında dünyada tam bir emniyet ve huzur ortamının tesis edilmiş olması</i></p>	<p>cây-ı fitne (fitne mahalli) olarak sadece kûşe-i ebrû-yı dilberin (sevgilinin kaşının ucunun/ kenarının) kalması</p>
53	<p>Fitne bir kişverde devrinde uzatmaz zulme el</p> <p>Mülk-i hüsn içre meğer ki turra-i pür-pîç ü tâb¹²⁶</p> <p>“Onun döneminde fitne, güzellik ülkesi içerisinde zulme el uzatan kıvrım kıvrım saç lülesi dışında, herhangi bir memlekette zulme el uzatamaz.”</p>	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, adalet, huzur	<p><i>memdûhun devrinde, fitnenin herhangi bir memlekette zulme el uzatamaması</i></p>	<p>güzellik ülkesi içerisinde zulme el uzatan turra-i pür-pîç ü tâb (kıvrım kıvrım saç lülesi)</p>
54	<p>Kûşe-i ebrûda ancak gamze-i dilber değil Kanda fitne var ise devrinde oldu <i>derkemîn</i>¹²⁷</p> <p>“Onun döneminde, sevgilinin kaşının köşesinde yerleşmiş süzgülün bakış dışında, nerede bir fitne varsa pusuda gizlenip kayboldu.”</p>	Nef’î	methiye/ methiye bölümü	asayiş, güvenlik, huzur, rahatlık	<p><i>memdûhun devrinde, tüm fitne kaynaklarının pusuda gizlenmek mecburiyetinde kalması</i></p>	<p>kûşe-i ebrûda (sevgilinin kaşının köşesinde/ ucunda), apaçık ortada duran gamze-i dilber (sevgilinin göz süzerek göz ucu ile bakması)</p>

¹²⁵Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 191.

¹²⁶Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 199.

¹²⁷Akkuş, *Nefî Dîvânı*, 203.

55	<i>Kimseden hiç kimse bir kişverde incinmiş degül Kat'ı Nîl-i Mısır'da ola meger kim şekker-âb</i> ¹²⁸ “(Bu devirde) bir ülkede, Mısır'da Nil Nehri sularının kesilmesi/ paylaşımı konusunda oluşan uyuşmazlık dışında, hiç kimse kimseden incinmiş değil(dir).”	Nev'î-zâde Atâyî	methiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur, güvenlik	<i>hiç kimsenin bir kimseden herhangi bir memlekette incinmemiş olması</i>	Kat'ı Nîl-i Mısır (Mısır'da Nil Nehri sularının kesilmesi/ paylaşımı) konusunda oluşan uyuşmazlık
56	<i>Gül ile urmadı devrinde kimseyi kimse Meger ki gülbün-i gül 'andelîb-i nâlânı</i> ¹²⁹ “Onun zamanında, inleyen bülbülü üzüp yaralayan gül fidanı dışında, hiç kimse kimseyi gülle (bile) incitmedi.”	Nev'î-zâde Atâyî	methiye/ methiye bölümü	emniyet, huzur, güvenlik, adalet	<i>memdûhun devrinde kimsenin kimseyi gül ile (bile) incitmemesi/ yaralamaması</i>	'andelîb-i nâlânı (inleyen bülbülü) üzüp yaralayan gülbün-i gül (gül fidanı)
57	<i>Zamân-ı 'ismetinde kimseyi aqlatmadı kimse Meger zâhidleri pîr-i tarîkûn va'z u tezkârı</i> ¹³⁰ “Onun; namus ve ahlâkın dürüstlülle gözetildiği zamanında, tarikatın kâmil mürşidinin sohbet ve zikrinin dindar kimseleri ağılatması dışında, hiç	Nev'î-zâde Atâyî	sayfiye/ methiye bölümü	emniyet, adalet, rahatlık, huzur	<i>memdûhun; namus ve ahlâkın dürüstlülle gözetildiği zamanında kimsenin kimseyi ağılatmamış olması</i>	pîr-i tarîkin (tarikatın kâmil mürşidinin) va'z u tezkârının (sohbet, tavsiye ve zikrinin) zâhidleri (dinin emirlerine titizlikle uyan dindarları) ağılatması

¹²⁸Saadet Karaköse, “Nev'î-zade Atayi Divanı (Kısmi Tahlil-Metin)” (Doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994), 246, Ulusal Tez Merkezi (36274).

¹²⁹Karaköse, “Nev'î-zade Atayi Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 258.

¹³⁰Karaköse, “Nev'î-zade Atayi Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 266.

	kimse kimseyi ağlatmadı.”					
58	<i>Zamân-ı devletinde kimseyi aqlatmadı kimse</i> Meger kim mutrib-ı hoş-nagme ‘uşşâk-ı dil-efgârı ¹³¹ “Onun saadetli zamanında, güzel sesli çalgıcının/şarkıcının gönlü yaralı âşıkları ağlatması dışında, hiç kimse kimseyi ağlatmadı.”	Nev’î-zâde Atâyî	bahâriye/ methiye bölümü	emniyet, adalet, rahatlık, huzur	<i>memdûhun saadetli devrinde kimsenin kimseyi ağlatmamış olması</i>	mutrib-i hoş-nağmenin (güzel sesli çalgıcının/şarkıcının) ağlattığı ‘uşşâk-ı dil-efgâr (gönlü yaralı âşıklar)
59	<i>Devründe keder var ise mâh üzre kelefdir</i> <i>‘Ahdünde hüzn var ise gülzâr-ı hazândur</i> ¹³² “Senin döneminde keder varsa, o da ayın üzerindeki leke(ler)dir; senin zamanında hüzn varsa, o da sonbahardan nasibini alan gül bahçesi(nin görünümünün doğurduğu keder)dir.”	Nev’î-zâde Atâyî	hazâniye/ methiye bölümü	saadet, huzur, rahatlık, emniyet	<i>memdûhun devrinde keder ve hüzünden eser kalmaması</i>	mâh (ay) üzerindeki kelef (benekler, lekeler) ve güüzâr-ı hazân (sonbaharın uğradığı gül bahçesi)
60	<i>Tokınmaz oldu zamânında kimseye kimse</i> Meger ki şâ’ir-i pâkîze-gûy ma’nâya ¹³³ “Onun zamanında, güzel/temiz sözlü şairin manaya dokunup ona incelik ve derinlik kazandırmaya çalışması dışında,	Nev’î-zâde Atâyî	nevruzîye / methiye bölümü	emniyet, adalet, huzur, rahatlık	<i>memdûhun zamanında kimsenin kimseye sataş(a)maması/ zarar ver(e)memesi</i>	şâ’ir-i pâkîze-gûyun (güzel/temiz sözlü şairin) manaya dokunması (mana ile temas kurup ona incelik ve derinlik kazandırmaya çalışması)

¹³¹Karaköse, “Nev’î-zade Atayi Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 284.¹³²Karaköse, “Nev’î-zade Atayi Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 298.¹³³Karaköse, “Nev’î-zade Atayi Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 303.

	hiç kimse kimseye sataş(a)maz/zarar ver(e)mez oldu.”					
61	<i>Kimseniñ gönlüne devrinde tokınmaz kimse Sahn-ı gülşende meger gonçalara bâd-ı bahâr</i> ¹³⁴ “Onun devrinde, gül bahçesinin sahasında bahar rüzgârının goncalara temas etmesi (ve dolayısıyla onları tahrik etmesi) dışında, hiç kimse kimsenin gönlüne dokun(a)maz.”	Nev’î-zâde Atâyî	bahâriye/ methiye bölümü	emniyet, adalet, huzur, rahatlık	<i>memdûhun devrinde kimsenin başka bir kimsenin gönlüne sataş(a)maması/huzursuzluk ver(e)memesi</i>	sahn-ı gülşende (gül bahçesinin sahasında) bâd-ı bahârın (bahar rüzgârının) goncalara temas etmesi
62	<i>Diñlenür şimdi hele her kişniñ feryadı Meger efgân-ı ney ü zemzeme-i mûsikâr</i> ¹³⁵ “Hele şimdi (onun zamanında), (zaten bir arzu veya taleple yüklü olmama yönleriyle) ney’in iniltisi ve mûsikârın ezgili sesi dışında, herkesin feryadı(/ talebi) dinlenir.”	Nev’î-zâde Atâyî	bahâriye/ methiye bölümü	adalet, iktidar, cömertlik, huzur	<i>memdûhun devrinde, her kişnin feryadının/derdinin dinlenmesi ve her talebin karşılanması</i>	efgân-ı ney (ney’in feryadı) ve zemzeme-i mûsikâr (mûsikârın nağmeli sesi)
63	<i>Zamânında ser-i mû haddi yokdur kimseniñ cevre Ser-i gîsû-yı dilberde meger bir tel kırâ şâne</i> ¹³⁶ “Onun zamanında, tarağın sevgilinin uzun saçlarının ucundan bir tel kırması dışında, kimsenin haksızlık ve eziyet	Sümbül-zâde Vehbî	methiye/ methiye bölümü	emniyet, rahatlık, huzur, adalet	<i>memdûhun zamanında, kimsenin haksızlık ve eziyet etmeye kıl kadar haddinin olmaması</i>	şânenin (tarağın) ser-i gîsû-yı dilberde (sevgilinin uzun saçlarının ucunda) bir tel kırması

¹³⁴Karaköse, “Nev’î-zade Atayı Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 311.¹³⁵Karaköse, “Nev’î-zade Atayı Divanı (Kısmi Tahlil-Metin),” 311.¹³⁶Ahmet Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 73.

	etmeye kıl kadar haddi yoktur.”					
64	<i>Zamân-ı devletinde bînevâlar gûş-mâl olmaz Usûl ile bura mutrib meger kim gûş-ı tanbûrı¹³⁷</i> “Onun iktidarı döneminde, çalgıcının tamburun kulağını (yani tamburun tellerinin bağlandığı burguları) akort için usulüyle bükmesi dışında, nasipsiz/çaresiz kimselerin (asla) kulakları bükülmez.”	Sümbül-zâde Vehbî	tarih kasidesi/ methiye bölümü	asayiş, adalet, huzur, emniyet	<i>memdûhun iktidarı döneminde nasipsiz kimselerin (asla) kulaklarının bükülmemesi</i>	mutribin (çalgıcının); tamburun kulağını usulüyle bükmesi (tamburun tellerinin bağlandığı burguların akort için bükülmesi)
65	<i>Kalmadı nâle-künân şekve eden devriñde Eyleye girye meger dâyesine tıfl-ı fatîm¹³⁸</i> “Senin devrinde, süttten yeni kesilmiş çocuğun sütninesine/ dadısına ağlaması dışında, inleyip şikâyet eden kalmadı.”	Sümbül-zâde Vehbî	tarih kasidesi/ methiye bölümü	adalet, emniyet, rahatlık, huzur	<i>memdûhun devrinde inleyen ve şikâyet eden hiç kimsenin kalmamış olması</i>	tıfl-ı fatîmin (süttten yeni kesilmiş küçük çocuğun) dâyesine (sütninesine/ dadısına) ağlaması
66	<i>Devr-i ‘adlinde sitemden kimse feryâd eylemez Gül ola bâdî meger kim bülbülün efgânına¹³⁹</i> “Onun adaletli döneminde, gülün bülbülün feryat etmesine sebep olması dışında, hiç kimse zulüm	Sümbül-zâde Vehbî	ıydiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, huzur, güvenlik	<i>memdûhun adaletli devrinde, zulüm ve haksızlıktan dolayı feryat eden hiç kimsenin olmaması</i>	gülün bülbülün efgânına (feryat etmesine) sebepl olması

¹³⁷Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 93.¹³⁸Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 102.¹³⁹Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 116.

	ve haksızlıktan dolayı feryat etmez.”					
67	<i>Zahmnâk-i tîg-i gadr olmak bu demlerde muhâl</i> <i>’îd-i Adhâ’da kıya herkes meger kurbânına</i> ¹⁴⁰ “Bu zamanlarda, herkesin Kurban Bayramı’nda kurbanını kesmesi dışında, zulüm ve haksızlık kılıcı ile yaralanmak imkânsızdır.”	Sümbül-zâde Vehbî	ıydiye/ methiye bölümü	adalet, emniyet, asayiş, huzur	(<i>memdûhun idaresindeki zamanlarda haksızlık ve zulüm kılıcıyla yaralanmanın imkânsız olması</i>)	herkesin ’îd-i Adhâ’da (Kurban Bayramı’nda) kurbanını kesmesi
68	<i>Hâb-ı râhatda cihân âsûde-yi emn ü emân</i> <i>Uyku girmez oldu ancak dîde-yi ’udvânına</i> ¹⁴¹ “Dünya, (onun devrinde) huzur ve güven içinde rahat bir uykuya dalmış vaziyettedir; ancak (onun düşmanlarının) haksızlık ve zulüm gözlerine uyku girmez oldu.”	Sümbül-zâde Vehbî	ıydiye/ methiye bölümü	emniyet, rahatlık, huzur, güvenlik	(<i>memdûhun devrinde cihânın, her türlü üzüntülerden arınmış olarak emniyet ve huzur içerisinde rahatlık uykusunda bulunması</i>)	memdûhun düşmanlarının dîde-i ’udvânına (haksızlık ve zulüm gözlerine) uyku girmez olması
69	<i>’Ahdinde bî-havf u hatar ’âlem safâda ser-te-ser</i> <i>Âzürde-dil olma meger gülçîn elinden bâgbân</i> ¹⁴² “Onun zamanında, bahçıvanın/ bağ bekçisinin gül toplayan kişi(ler) yüzünden mahzun olması (veya bizzat bu bahçıvanın, gül toplayan	Sümbül-zâde Vehbî	ıydiye/ methiye bölümü	emniyet, rahatlık, güvenlik, saadet	<i>memdûhun devrinde, hiçbir tehlike ve korku olmaksızın âlemin baştanbaşa rahatlık ve huzur içerisinde olması</i>	bâğbânın (bahçıvanın/bağ bekçisinin) gülçîn (gül toplayan kişi) elinden (yüzünden) mahzun olması/ bâğbânın (bahçıvanın) gülçîn elinden (gül toplayan eline dikenlerin batmasından dolayı) mahzun olması

¹⁴⁰Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 116.¹⁴¹Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 116.¹⁴²Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 135.

	eline dikenlerin batmasından dolayı mahzun olması) dışında, dünya baştanbaşa korkusuz ve tehlikesiz bir şekilde sefa içindedir.”					
70	<i>Olur ancak sehâbîñ katre-yi bârânî pâşide</i> <i>Ki andan gayrı görmüş yok cihânda çeşm-i giryânî¹⁴³</i> “(Onun devrinde) buluttan yağan damlaların (yeryüzüne) saçılması dışında, dünyada ağlayan bir göz görmüş (hiç kimse) yok(tur).”	Sümbül-zâde Vehbî	vassâfiye/ methiye bölümü	asayiş, huzur, adalet, saadet	(<i>memdûhun devrinde,</i>) <i>cihanda ağlayan bir göz gören hiç kimsenin olmaması</i>	sehâbın katre-i bârânının (buluttan yağmur damlalarının) pâşide olması (yeryüzüne saçılması)
71	<i>Nigâh-ı hışmı havfından görünmez fitne vü âşûb</i> Meger kim <i>gûşe-yi çeşm-i siyâh-ı yâre pinhândır¹⁴⁴</i> “Onun öfkeli bakışlarının korkusundan fitne ve kargaşa görünmez (oldu); (fitne ve karışıklık) ancak sevgilinin siyah gözünün köşesine gizlenmiş (vaziyette görünür) olabilir.”	Sümbül-zâde Vehbî	ıydiye/ methiye bölümü	emniyet, iktidar, huzur, rahatlık	<i>memdûhun öfkeli bakışlarının (yani caydırıcı iktidarının) korkusundan (âlemde) fitne ve kargaşanın görünmez olması</i>	fitne ve kargaşanın, ancak gûşe-i çeşm-i siyâh-ı yâra (sevgilinin siyah gözünün köşesine) pusuda gizlenmiş vaziyette görünür olması
72	<i>Ser-i mû kalmadı dillerde âsâr-ı perîşânî</i> Meger kim <i>ugraya bâd-ı sabâ zülf-i semen-sâya¹⁴⁵</i>	Sümbül-zâde Vehbî	methiye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, huzur, saadet	(<i>memdûhun devrinde</i>) <i>gönüllerde kıl kadar perişanlık eseri kalmamış olması</i>	bâd-ı sabânın (serin bahar rüzgârının) zülf-i semen-sâya (sevgilinin yasemini andıran/yasemin

¹⁴³Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 143.¹⁴⁴Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 168.¹⁴⁵Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 182.

	“(Onun devrinde) gönüllerde, serin bahar rüzgârının sevgilinin yasemin kokulu/ yasemini andıran saç lülesine temas ederek onu çözüp dağıtması dışında, kıl kadar perişanlık izi kalmadı.”					kokulu saç lülesine) temas ederek onu çözüp dağıtması
73	<i>Ser-i mû yokdur âsâr-ı perîşânî zâmânında Sabâ ancak tagıtmışdır işitdim kâkül-i yârı¹⁴⁶</i> “Onun zamanında, işittiğim üzere serin bahar rüzgârının sevgilinin alınına dökülen saç demetini dağıtıp perişan etmesi dışında, kıl kadar bile perişanlık eseri yoktur.”	Sümbül-zâde Vehbî	bahâriye/ methiye bölümü	emniyet, asayiş, huzur, saadet	<i>memdûhun zamanında kıl kadar bile perişanlık eserinin bulunmaması</i>	sabânın (serin bahar rüzgârının) zülf-i yârı (sevgilinin alınına dökülen saç demetini) dağıtması
74	<i>Devr-i ikbâlinde yokdur hiç harâb olmuş meger Mey-güsârânın süre gâhî kadeh-rân üstüne¹⁴⁷</i> “Onun saadetli devrinde, mecliste kadeh dağıtan kimsenin şarap içenlere ara sıra kadeh sunması (ve bu suretle onları ayakta duramayacak derecede sarhoş etmesi) dışında, harap olmuş hiç kimse yoktur.”	Nedîm	methiye/ methiye bölümü	emniyet, bayındırlık, huzur, saadet	<i>memdûhun mesut ve saadetli devrinde kötü durumda, perişan ve kederli hiç kimsenin olmaması</i>	kadeh-rânın (mecliste kadeh dağıtan, kadehlere içki koyan kimsenin), mey-güsârâna (şarap içenlere) ara sıra (şarap) sürmesi (sunması ve onları yıkılabilecek derecede sarhoş etmesi)

¹⁴⁶Yenikale, *Sümbülzâde Vehbî Dîvânı*, 189.¹⁴⁷Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı* (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 32.

75	<i>Kemâl-i hîlmi bir gâyetdedir kim nutk-ı pâkinde Görünmez sûret-i teşdîd illâ harf-i müdgamda</i> ¹⁴⁸ “Onun yumuşak huyluluğu o derece mükemmel bir seviyededir ki halis konuşmasında (en küçük bir) şiddetlendirme tarzı görünmez. (Onda görülen yegâne şiddet belirtisi, onun saf konuşmasında geçen) idgam harflerinin şiddetli söylenişlerinde (ortaya çıkar.)”	Nedîm	tarih kasidesi/ methiye bölümü	yumuşak huyluluk, serinkanlılık	<i>memdûhun yumuşak huyluluğunun, halis konuşmasında hiçbir şiddetlendirme tarzı görünmeyecek ölçüde, mükemmel bir seviyede olması</i>	memdûhun saf konuşmasında geçen, biri diğerine katılarak şeddeli tek harf hâline getirilen müdgam ¹⁴⁹ harfleri
76	<i>Zamân-ı devletinde hiçbir aglar çeşm-i hasret yok Firâk-ı şehd-i sâfiden meger şem'-i şebân aglar</i> ¹⁵⁰ “Onun saadetli iktidar döneminde, gece yakılan mumun/bal mumunun saf baldan ayrı düştüğü için ağlaması dışında, hasret çekip ağlayan hiç kimse yok(tur).”	Enderunlu Fâzıl	methiye/ methiye bölümü	asayiş, huzur, saadet, adalet	<i>memdûhun saadetli iktidar döneminde, hasret çekip ağlayan hiç kimsenin bulunmaması</i>	firâk-ı şehd-i sâfiden (saf baldan ayrı düştüğü için) hasret çekip ağlayan şem'-i şebân (gece yakılan mum/bal mumu)
77	<i>Zamân âsûde oldu fitneden vakt-i şerîfnde Meger kim fitne-i hüsn-i cemâl eyler perîşânı</i> ¹⁵¹	Enderunlu Fâzıl	methiye/ methiye bölümü	emniyet, güvenlik, huzur, adalet	<i>memdûhun şerefli devrinde, âlemin her türlü karışıklık ve arabozculuk girişimlerinden</i>	fitne-i hüsn-i cemâlin (sevgilinin güzel yüzünün uyandırdığı fitnenin)

¹⁴⁸Macit, *Nedîm Dîvânı*, 143.¹⁴⁹Arapça dil bilgisinde “arka arkaya gelen iki kelimedenden birincisinin son, ikincisinin baş harflerinin aynı olması” (Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 828) anlamına gelir.¹⁵⁰Esra Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı” (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2021), 409, Ulusal Tez Merkezi (704505).¹⁵¹Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı,” 662.

	“Zaman onun şerefli devrinde, sevgilinin güzel yüzünün uyandırdığı fitneye bağlı perişan vaziyet(ler) dışında, (her türlü) karışıklık ve arabozculuk faaliyetlerinden arınmış hâldedir.”				arınmış olması; her yerde rahatlık ve huzurun hâkim olması	meydana getirdiği perişan vaziyet(ler)
78	<i>Hak bu kim ma'mûr u âbâdâne kıldı 'âlemi Kalmadı var ise illâ sine-i 'âşık harâb</i> ¹⁵² “Gerçek şu ki (o), âlemi bayındır ve şenlikli kıldı. Âşığın perişan/kederli gönlünden başka harap görünümlü hiçbir nesne kalmadı.”	Enderunlu Fâzıl	methiye/ methiye bölümü	bayındırlık, imar, düzen, saadet	(<i>memdûhun</i>) tüm âlemi bayındır, bakımlı ve şenlikli kılması; yıkık dökük ve perişan vaziyetli hiçbir şeyin kalmamış olması	sîne-i 'âşığın (âşığın yaralarla dolu göğsünün/ gönlünün) perişan/yıkık dökük/hüzünlü/ kederli vaziyeti
79	<i>Kalmadı devri zamânında perişân hâtır Dilberânî meger illâ ola zülf-i siyehi</i> ¹⁵³ “Onun iktidarı devrinde, güzellerin yüze dağıtılmış vaziyetteki siyah saç lüleleri dışında, dağınık/kederli tek bir gönül kalmadı.”	Enderunlu Fâzıl	methiye/ methiye bölümü	asayış, huzur, adalet, saadet	<i>memdûhun</i> idaresi devrinde dağınık/acınacak durumda/kederli (tek bir) gönlün kalmamış olması	dilberânın (güzellerin), yüze dağıtılmış vaziyetteki siyah saç lüleleri

¹⁵²Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı,” 680.¹⁵³Beyhan, “Enderunlu Fazıl Divanı,” 835.